

وزارت علوم و تحقیقات و فن آوری
دانشگاه جامع علمی و کاربردی
مرکز آموزش عالی علمی کاربردی بانک کشاورزی

مقطع تحصیلی:

کارشناسی

رشته:

مدیریت امور شعب بانک

عنوان:

تحلیلی بر نظریت های بانکداری بدون ربا

۱۳۹۳-۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

روح پر بزرگوارم که آزاد زیستن را به من آموخت

مادم که آداب گام برداشتن را به من آموخت

همسرم که مشوق من در تحصیلات عالیه دانشگاه بود

استادان محترم که نگاه عالمانه را به من آموختند

تقدیر و مشکر:

بر خود لازم می دانم از زحمات استاد بزرگوارم جناب آقای مهندس رامین ایین که با ارائه اطلاعات علم

و تجربه خود، زینه افزایش علم و آگاهی من را درجهت خدمت به مشتریان بانک کشاورزی، فراهم نمودند.

چکیده

بدون تردید تصویب و اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا با فاصله اندکی پس از پیروزی انقلاب اسلامی و حذف ربا از سیستم بانکی، موفقیت بزرگی برای طراحان قانون و مسئولان بانکی وقت به حساب می‌آید، لکن این به معنای پایان کار و رسیدن به قانون کامل و بی نقص نیست، بلکه همانند همه قوانین بشری نیازمند مطالعه و اصلاح و تکمیل مستمر است.

حال که بیش از بیست و سه سال از اجرای قانون می‌گذرد، مناسب است با استفاده از تجربیات نظام بانکی ایران و سایر بانک‌های بدون ربا در کشورهای اسلامی، قانون عملیات بانکی بدون ربا را نقد و بررسی و نسبت به اصلاح و تکمیل آن اقدام کنیم. برای این منظور اخیراً کمیته‌ای متشكل از استادان آشنای با مسائل فقهی، حقوقی، بانکی و اقتصادی تشکیل و ضمن بررسی اشکالات و ضعفهای بانکداری بدون ربا در ایران و طبقه‌بندی آنها، دریافت که برخی از اشکالات و نارسایی‌ها مربوط به خود قانون می‌شود و باید به اصلاح و تکمیل آن پرداخت، برخی از این اشکالات عبارتند از:

- ۱- عدم ارائه تعریفی روشن و کاربردی از بانک، نظام بانکی، قلمرو شمول قانون.
- ۲- نبود ظرفیت لازم برای طراحی الگوهای متناسب با انواع بانک‌ها و سایر نهادهای پولی و اعتباری.
- ۳- نبود ظرفیت لازم برای طراحی الگوهای متناسب با اهداف و سلیقه‌های سپرده‌گذاران و متفاضلیان تسهیلات.
- ۴- نبود ابزارهای سیاست پولی مناسب و ابهام خیلی از مواردی که در قانون آمده است.
- ۵- فقدان راهکار ارتباطی بانک‌های بدون ربا با سایر بانک‌ها.
- ۶- فقدان راهکار مناسب برای تحقیق و توسعه بانکداری بدون ربا.
- ۷- فقدان راهکار مناسب برای نظارت و کنترل شرعی بانک‌ها.

برای رفع اشکالات فوق، مطالعات گسترده‌ای روی الگوها و قوانین و مقررات سایر بانک‌های بدون ربا صورت گرفت و در نهایت طرحی تحت عنوان «طرح پیشنهادی اصلاح و تکمیل قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)» تهیه شد، در این پایان‌نامه‌ای که که گزارشی از طرح مذکور می‌باشد راجع به تمامی موضوعات عملیات بانکی بدون ربا سخن گفته شده است.

كلمات کلیدی: ربا، بهره، قانون عملیات بانکی بدون ربا، قانون پیشنهادی، شرح تغییرات.

فهرست مطالب

۱.....	۱- مقدمه
۳.....	۲- مراحل تحقیق
۳.....	۳- تعیین پیش فرضها
۳.....	۳-۱- بهره قراردادی از جمله بهره بانکی به صورت مطلق ربا و حرام است.
۳.....	۳-۲- معاملات اصلی بانکداری متعارف مبتنی بر ربا است.
۴.....	۴- شناسایی و طبقه‌بندی مشکلات و نارسانی‌های بانکداری ایران
۵.....	۵- بررسی قوانین و الگوهای مختلف بانکداری بدون ربا و تعریف رابطه منطقی بین قانون و الگو
۶.....	۶- وارد کردن روش‌ها و ابزارهای جدید برای تجهیز و تخصیص منابع پولی
۷.....	۷- مطالعه حالات مختلف استفاده کننده از تسهیلات
۸.....	۸- وارد کردن ابزارهای بیشتری برای سیاست پولی
۹.....	۹- ویرایش محتوایی و ادبی
۹.....	۱۰- شیوه ارائه قانون پیشنهادی
۱۰.....	۱۱- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا (بهره)
۲۲.....	۱۲- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا
۲۲.....	۱۳- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا فصل
۲۴.....	۱۴- ویرایش محتوایی و ادبی
۲۵.....	۱۵- شیوه ارائه قانون پیشنهادی
۲۶.....	۱۶- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا (بهره)
۳۷.....	۱۷- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا
۳۸.....	۱۸- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا
۳۹.....	۱۹- شرح تغییرات

۲۰- نسبت به فصل سوم تغییرات زیر انجام گرفته است.	۵۴
۲۰-۱- عنوان فصل	۵۴
۲۰-۲- قراردادها	۵۴
۲۰-۳- قراردادهای مورد استفاده برای اعطای تسهیلات با نظم منطقی چیده شده‌اند	۵۵
۲۰-۴- افرون بر ذکر عنوانین قراردادها	۵۵
۲۰-۵- قانون فعلی به صورت پراکنده و بدون رعایت منطق خاص است:	۵۵
۲۰-۶- مواد ۲۳ تا ۲۵ حالات مختلف پرداخت بدھی و تسویه حساب استفاده‌کنندگان تسهیلات و حقوق متقابل آنان و بانک را به شرح زیر بیان می‌کند: (که در قانون فعلی اصلاً نیامده است):	۵۵
۲۱- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا	۵۶
۲۲- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا	۶۰
منابع و مأخذ	۶۶

۱- مقدمه

بیش از سی سال از تأسیس نخستین بانک‌های بدون ربا در کشورهای مسلمان می‌گذرد. در این مدت، این بانک‌ها از جهت کمی و کیفی توسعه قابل توجهی داشته‌اند، به طوری که امروزه در غالب کشورهای اسلامی و حتی در برخی کشورهای غیر مسلمان، الگوهای گوناگونی از بانک‌های بدون ربا فعالیت می‌کنند. بانک‌های بدون ربا گرچه از جهت حذف ربا از عملیات بانکی مشترکند، از جهت قانون، الگوی عملیاتی و گزینش عقود اسلامی متفاوت هستند. برخی از بانک‌های بدون ربا از جهت تعداد عقدتها به کمترین مقدار ممکن و از جهت نوع عقدتها به نزدیکترین آنها به بانکداری متعارف بسنده کرده‌اند. در مقابل، برخی دیگر به عقدهایی اصرار می‌ورزند که با معاملات بانکداری متعارف بیشترین تفاوت را داشته باشد و گروهی از بانک‌های بدون ربا نیز از ترکیب این قراردادها استفاده می‌کنند.

این تفاوت قوانین و الگوها گرچه در بلندمدت به ضرر بانکداری بدون ربا است و مانع از آن می‌شود که مسلمانان کشورهای اسلامی معاملات پولی و بانکی گسترشده و متعدد داشته باشند، اما در کوتاه‌مدت، این فایده را دارد که بانک‌های بدون ربا می‌توانند الگوها و شیوه‌های گوناگون را تجربه کرده و بهترین آنها را گزینش کنند. یکی از این قوانین، قانون عملیات بانکی بدون ربا در ایران است که در زمان تصویب خود در مقایسه با قوانین سایر کشورها در زمرة بهترین و جامع‌ترین قوانین بانکی بدون ربا محسوب می‌شد و تا به امروز نیز توانسته است خلاء حاصل از حذف ربا از سیستم بانکی را پر کند، اما همانند همه قوانین بشری، نیازمند مطالعه و اصلاح و تکمیل مستمر است.

حال که بیش از بیست و سه سال از اجرای این قانون می‌گذرد، مناسب است با توجه به تجربیات نظام بانکی ایران و سایر بانک‌های بدون ربا، مشکلات و کمبودهای آن را شناسایی و نسبت به اصلاح و تکمیل آن اقدام کنیم.

آثار علمی و پژوهشی	تحصیلات دانشگاهی	تحصیلات حوزوی	نام و نام خانوادگی	ردیف
سه جلد کتاب و بیش از سی مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	کارشناسی ارشد اقتصاد	دکتری فقه اقتصادی	سیدعباس موسیان	۱
سه جلد کتاب و چندین مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	دکتری اقتصاد	اشغال به رساله فقه اقتصادی	سعید فراهانی فرد	۲
دو جلد کتاب و چندین مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	دکتری اقتصاد	درس خارج فقه	سیدکاظم رجایی	۳
یک جلد کتاب و چندین مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	دانشجوی دکتری اقتصاد	اشغال به رساله فقه اقتصادی	مجید رضایی	۴
یک جلد کتاب و چندین مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	اشغال به رساله دکتری اقتصاد	درس خارج فقه	محدثی نظرپور	۵
یک جلد کتاب و چندین مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	دانشجوی دکتری اقتصاد	درس خارج فقه	محمداسماعیل تولی	۶
یک جلد کتاب و چندین مقاله در زمینه بانکداری اسلامی	کارشناسی ارشد اقتصاد	درس خارج فقه	سیدمحمد فیروزآبادی	۷

با تشکر از استادان فوق الذکر که اینجانب را در انجام این مهم یاری فرمودند.

۲- مراحل تحقیق

بعد از تعریف دقیق موضوع (به دست آوردن نقاط ضعف و نارسایی‌های قانون عملیات بانکی بدون ربا)، تحقیق، طی مراحل دهگانه زیر انجام گرفت.

۳- تعیین پیش فرض‌ها

قبل از مطالعه قانون عملیات بانکی بدون ربا ایران، مطالعه‌ای دقیق روی اشکالات زیربنایی که اساس قانون را به چالش می‌کشید و تصویب قانون را در سال ۱۳۶۳ ناشی از سوءتفاهم یکسان‌انگاری ربا و بهره بانکی می‌دانست، بررسی شد و نتایج زیر به دست آمد که در اینجا به صورت پیش فرض ارائه می‌گردند.

۳-۱- بهره قراردادی از جمله بهره بانکی به صورت مطلق ربا و حرام است.

از حدود صد سال پیش، با ورود صنعت بانکداری به کشورهای اسلامی، برخی از متفکران مسلمان بر اساس استدلال‌های گوناگون نظریه‌هایی پیرامون تجویز برخی از انواع بهره بانکی مطرح کرده‌اند، مانند: ادعای اینکه نرخ بهره‌های کم، یا نرخ بهره‌های متغیر، یا بهره در قرض‌های سرمایه‌گذاری، ربا نیست. کمیته با بررسی این نظریه‌ها اعلام کرد که هر نوع بهره در قرارداد قرض اعم از اینکه کم باشد یا زیاد، ثابت باشد یا متغیر و اعم از اینکه قرض برای امور مصرفی باشد یا سرمایه‌گذاری، همه مشمول ربای حرام می‌باشند.

۳-۲- معاملات اصلی بانکداری متعارف مبتنی بر ربا است.

برخی با دلایل مختلف سعی دارند تا معاملات بانکداری متعارف را از دایرہ قرض با بهره بودن خارج نموده و گرفتن بهره در آن قراردادها را توجیه کنند، کمیته با بررسی ماهیت فقهی و حقوقی معاملات بانکداری متعارف و بررسی دیدگاه‌های مطرح، بر این عقیده است که بخش اصلی معاملات بانکداری متعارف چون سپرده‌ها و وام و اعتبارات بانکی مبتنی بر قرض با بهره است که از دیدگاه

فقه اسلامی ربا است و قابل استفاده در جوامع اسلامی نیست. در نتیجه اشکالاتی که بر مبانی قانون بانکداری بدون ربا گرفته می‌شود، صحیح نبوده و مبانی همچنان قابل دفاع است.

۴- شناسایی و طبقه‌بندی مشکلات و نارسایی‌های بانکداری ایران

از زمان تصویب و اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا محققان و کارشناسان زیادی با ارائه کتب، مقالات و سخنرانی‌های علمی، اشکالات مختلفی پیرامون نظام بانکی ایران مطرح کرده‌اند، کمیته با مطالعه این آثار به این جمع‌بندی رسید که مشکلات و نارسایی‌ها را می‌توان در چند گروه طبقه‌بندی کرد.

- ۱- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از خود قانون عملیات بانکی بدون ربا.
- ۲- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از انتخاب الگوی نامناسب برای عملیاتی کردن قانون.
- ۳- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از عدم تناسب ساختار و سازمان عملیاتی بانک‌ها با قانون.
- ۴- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی.
- ۵- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از عدم آموزش صحیح کارکنان و مشتریان.
- ۶- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از عدم اعتقاد یا عدم اهتمام مسئولان و کارگزاران بانکی.
- ۷- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از دولتی بودن نظام بانکی و عدم امکان رقابت صحیح بین بانک‌ها.
- ۸- مشکلات و نارسایی‌های ناشی از شرایط خاص اقتصادی و دخالت‌های بیش از حد دولت در امور بانک‌ها.
- ۹- شناسایی مشکلات و نارسایی‌های مربوط به قانون عملیات بانکی بدون ربا بررسی دقیق اشکالات نظام بانکی نشان می‌دهد که این اشکالات از یک سخ نبوده و راه حل واحدی هم ندارند. از طرف دیگر موضوع تحقیق نیز حل همه مشکلات نیست. بر این اساس، اشکالات خود قانون عملیات بانکی بدون ربا، جمع‌آوری و طبقه‌بندی شد که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

- ۱- عدم ارائه تعریفی روشن و کاربردی از بانک و نظام بانکی.
- ۲- روشن نبودن شمول قانون نسبت به مؤسسات مالی اعتباری و سایر نهادهای پولی.
- ۳- نبود ظرفیت لازم برای طراحی الگوهای متناسب با انواع بانکها و سایر نهادهای پولی و اعتباری.
- ۴- فقدان ظرفیت لازم برای طراحی الگوهای متناسب با اهداف و سلیقه‌های سپرده‌گذاران و مقاضیان تسهیلات.
- ۵- نبود ابزارهای سیاست پولی مناسب و ابهام بسیاری از مواردی که در قانون آمده است.
- ۶- فقدان راهکار ارتباطی بانک‌های بدون ربا ایران با سایر بانک‌ها.
- ۷- نبود راهکار مناسب برای تحقیق و توسعه بانکداری بدون ربا.
- ۸- فقدان راهکار مناسب برای نظارت و کنترل شرعی بانک‌ها.

۵- بررسی قوانین و الگوهای مختلف بانکداری بدون ربا و تعریف رابطه منطقی

بین قانون و الگو

بیش از سی سال از تجربه بانکداری بدون ربا سپری می‌شود، در این مدت الگوهای مختلف بانکداری بدون ربا در کشورهای اسلامی به مرحله اجرا رسیده و یا پیشنهاد شده است، برخی از این الگوها به حداقل عقود بستنده کرده و برخی از حداکثر آنها استفاده می‌کنند، برخی سراغ عقود مبادله‌ای با بازدهی معین و برخی سراغ عقود مشارکتی با بازدهی متغیر رفتہ‌اند و برخی دیگر از ترکیب آنها استفاده می‌کنند. از میان الگوهای موجود، الگوهای زیر ویژگی خاصی داشتند. بر این اساس در عین ملاحظه همه الگوها، این موارد مورد مطالعه جدی قرار گرفت.

الف- الگوی پیشنهادی شهید آیت الله محمدباقر صدر، به عنوان الگویی که از ناحیه یک فقیه بزرگ شیعه ارائه شده است.

ب- الگوی بانک اسلامی اردن، به عنوان بانک تأثیرگذار و نسبتاً موفق بین بانک‌های بدون ربا.

ج- الگوی بانک توسعه اسلامی، به عنوان بانکی که از فکر و اندیشه اکثر دانشمندان بانکی عالم اسلام استفاده می‌کند.

د- الگوی جدید بانکداری بدون ربا که اخیراً از سوی گروهی از استادان حوزه و دانشگاه و کارشناسان بانکی ایران منتشر شده است.

بعد از بررسی این الگوها، کمیته به این جمع‌بندی رسید که قانون عملیات بانکی بدون ربا نباید منحصر در الگوی خاصی باشد، بلکه باید چنان جامع و کامل باشد که بتواند هر الگوی عملیاتی را پوشش دهد. به عبارت دیگر هر بانک یا نهاد پولی اعتباری بتواند متناسب با اهداف و ماهیت خویش از ابزارها و راهکارهای آن قانون استفاده کرده به فعالیت پولی اعتباری بپردازد.

برای مثال اگر بانک یا مؤسسه‌ای بخواهد تنها با استفاده از عقود انتفاعی با سود معین فعالیت کند، قانون باید ظرفیت آن را داشته باشد. اگر بانک یا مؤسسه‌ای بخواهد تنها با استفاده از عقود انتفاعی با سود انتظاری و متغیر فعالیت کند، قانون ظرفیت را داشته باشد، اگر مؤسسه‌ای بخواهد تنها با عقود غیرانتفاعی مثل قرض‌الحسنه فعالیت کند همین طور و اگر بانک یا مؤسسه بخواهد ترکیبی از همه یا بخشی از آنها را داشته باشد. باید قانون ظرفیت لازم را داشته باشد.

بر این اساس در قانون پیشنهادی سعی شده است، قانون به گونه‌ای طراحی شود تا بتواند هر بانک یا مؤسسه‌ای با هر ماهیت و سلیقه‌ای را پوشش دهد، البته راهکار لازم جهت نظارت و کنترل برای جلوگیری از پیاده شدن الگوهای غیراصولی نیز دیده شده است.

۶- وارد کردن روش‌ها و ابزارهای جدید برای تجهیز و تخصیص منابع پولی

در راستای عملیاتی کردن مطالبی که در بند ۴ گذشت، احساس شد باید در طرف تجهیز و تخصیص منابع، روش‌ها و ابزارهای جدیدی اضافه شود. بر این اساس برخی از بندهای مربوطه تغییر و مواردی نیز افزوده شد.

۱- کلمه «مدت‌دار» از سپرده سرمایه‌گذاری مدت دار حذف شد تا بانک‌ها بتوانند به صورت قانونی سپرده‌های سرمایه‌گذاری روزشمار و بدون محدودیت زمانی، طراحی کنند.

۲- «سپرده سرمایه‌گذاری خاص» به ردیف سپرده‌ها اضافه شد تا بانک‌ها بتوانند در موقع نیاز

برای طرح‌ها یا بخش‌های خاص سپرده‌های با ویژگی‌های خاص تجهیز کنند.

۳- تسهیلات «خرید دین» به بخش شیوه‌های اعطای تسهیلات اضافه شد تا بانک‌ها بتوانند به

صورت قانونی از منابع سپرده‌های سرمایه‌گذاری نیز برای تسهیلات خرید دین استفاده کنند

۴- عقد «استصناع» که تجربه موفقی در سایر الگوهای بانکداری بدون ربا داشته است، به

روش‌های اعطای تسهیلات افزوده شد.

۵- در برخی موارد بانک‌ها مواجه با درخواست تسهیلاتی هستند که در قالب هیچ یک از عقود

خاص نمی‌گنجد و یا شرایط صحت آن را ندارد، برای پاسخ به چنین مواردی عقد

«صلح» افزوده شد.

افرون بر این موارد، راهکاری کلی برای مطالعه و تحقیق جهت پیداکردن عقود جدید

ارائه شد.

۷- مطالعه حالات مختلف استفاده کننده از تسهیلات

استفاده‌کنندگان از تسهیلات بانکی در مقام بازپرداخت تسهیلات، مختلف هستند و قانون

بایستی نسبت به هر یک، ابزار تشویقی یا توبیخی مناسب داشته باشد، مهم‌ترین حالات عبارتند از:

۱- کسانی که زودتر از سرسید اقدام به پرداخت بدھی می‌کنند، برای این گروه باید متناسب با

پرداخت زودتر، نسبت به مبلغ بدھی تخفیف داد.

۲- کسانی که به طور منظم در سرسیدهای مقرر تسویه می‌کنند، برای این گروه باید جوايز

خوش‌حسابی و تشویقی درنظر گرفت.

۳- کسانی که به دلیل اعسار یا ورشکستگی توان پرداخت ندارند یا با تأخیر پرداخت می‌کنند،

برای این گروه باید مطابق قانون اعسار و ورشکستگی رفتار کرد.

۴- کسانی که به دلیل پیمانشکنی و نقض عهد از پرداخت بهموقع بدھی خودداری می‌کنند.

برای این گروه بایستی مجازات مناسب در نظر گرفت.

کمیته با مطالعه و بحث‌های طولانی و بررسی راهکارهایی که در دیگر بانک‌های اسلامی و بدون ربا اجرا می‌شود، برای سه گروه اول راههای مطمئن ارائه کرد و برای گروه چهارم مناسب‌ترین راهکار را از میان راهکارهای مطرح، راهکار وجه التزام به صورت شرط ضمن عقد دانست و این موارد را در قالب مواد مناسب وارد قانون کرد.

۸- واردکردن ابزارهای بیشتری برای سیاست پولی

زمان تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا تحقیقات قابل توجهی پیرامون سیاست‌های پولی و ابزارهای آن در بانکداری بدون ربا نشده بود. در نتیجه طراحان قانون بانکداری بدون ربا ایران با احتیاط کامل وارد این مقوله شده، بسیاری از ابزارهایی را که می‌توانست مورد استفاده قرار گیرد، در قانون نیاورده است. برخی از مواردی هم که در قانون ذکر شده، دارای ابهام بوده، برداشت‌های متفاوت از آن صورت می‌گیرد. حال با توجه به مطالعات انجام گرفته به نظر می‌رسد می‌توان ابزارهای بیشتر و شناخته شده‌تری برای اعمال سیاست پولی وارد قانون کرد و موارد موجود را هم شفاف‌تر کرد. برای این منظور در قانون پیشنهادی افزون بر شفافسازی ابزارهای موجود، ابزارهای زیر نیز به قانون اضافه شده اند.

۱- تغییر نرخ سپرده قانونی.

۲- تغییر نرخ تنزیل مجدد.

۳- عملیات بازار باز از طریق خرید و فروش اوراق بهادر بدون ربا.

با توجه به اینکه مشهور فقهای شیعه و فقهای شورای نگهبان خرید دین را مجاز دانسته و مجوز استفاده از آن را در نظام بانکی داده‌اند، بانک‌ها می‌توانند اسناد تنزیلی خود را نزد بانک مرکزی تنزیل مجدد کنند و بانک مرکزی نیز می‌تواند با تغییر نرخ آن در موقع مورد نیاز، اعمال سیاست پولی کند. کما اینکه با ابداع انواع ابزارهای مالی اسلامی، چون اوراق بهادر (صکوک) مشارکت، اجاره،

مراقبه و استصناع، بانک مرکزی می‌تواند در موقع نیاز از طریق ورود به بازار ثانوی این اوراق، اقدام به خرید و فروش آنها کرده اعمال سیاست پولی کند.

۹- ویرایش محتوایی و ادبی

قانون فعلی افزون بر خلاصه‌ها و اشکالات پیش گفته، مشکلات ویرایشی محتوایی و ادبی زیادی دارد

مانند:

۱- به کاربردن واژه‌های غیرفنی مانند «تعاون عمومی»، «جلب وجوده»، «بسیج وجوده» و ...

۲- تداخل و ابهام‌ها در بندهای مختلف، مانند بند ۹ و ۱۰ ماده ۲.

۳- عدم رعایت اصطلاحات و عدم رعایت نظم منطقی، برای مثال در ماده ۲ وظایف نظام بانکی

بدون نظم و ارتباط منطقی کنار هم چیده شده‌اند و یا در ماده ۳ واژه قرض‌الحسنه که ناظربه

ماهیت حقوقی سپرده است در عرض واژه سرمایه‌گذاری که ناظر به نوع سپرده است قرار

گرفته است.

کمیته سعی کرد با دقیقت روی واژه‌ها و عبارت‌ها از واژگان و عبارت‌های روشن، فنی، اصطلاحی و به صورت منظم و منطقی استفاده کند.

۱۰- شیوه ارائه قانون پیشنهادی

برای مطالعه بهتر و قضاویت روشن بین قانون پیشنهادی و قانون فعلی، بعد از ارائه قانون پیشنهادی به صورت مستقل، دربخش دیگری، قانون فعلی و پیشنهادی را مقایسه کرده، تغییرات مهم را توضیح می‌دهیم.

تذکر مهم: همان طور که بیان شد، نظام بانکی بدون ربانی ایران از جهات مختلف اشکالاتی دارد که این کمیته تنها به بررسی و رفع اشکالات خود قانون پرداخت و قانون پیشنهادی نیز ناظر به آن است، اما سایر اشکالات نیاز به بررسی مستقل دارد. برای مثال الگوی فعلی بانکداری بدون ربانی دارای اشکالاتی است که می‌توان الگوی عملیاتی بهتری پیشنهاد داد. کما این که آیین‌نامه‌های اجرایی و

فرم قراردادهای بانکی نیز دارای اشکالاتی است که باید بعد از اصلاح قانون، آنها نیز اصلاح شود. همین طور برخی از مواد و تبصره‌های قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱ (اصلاح شده) که با قانون فعلی و پیشنهادی مغایرت محتوایی و صوری دارد باید اصلاح شود. مانند: بند الف ماده ۸، بند ب ماده ۱۲، بندهای ۱، ۳، ۵ ماده ۱۳، بند ۱ ماده ۱۴، بندهای ۱ و ۲ ماده ۳۴ و بند د ماده ۴۱. در پایان ضمن تشکر از همه افراد، گروه‌ها و مراکزی که در جهت کارآمد کردن قوانین و مقررات بانکی تلاش دارند، اعلام میداریم که بیان اشکالات و رفع نواقص قانون فعلی به هیچ عنوان به معنای بی اعتنایی به ایده و تلاش طراحان قانون نیست بلکه تلاشی در جهت بهبود آن است.

۱۱- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا (بهره)

فصل اول- تعریف، اهداف و وظایف نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران

ماده ۱- تعریف نظام بانکی

نظام بانکی در این قانون، شامل بانک مرکزی و کلیه بانک‌های تجاری، تخصصی، دولتی، غیردولتی، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری است که تحت اشراف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تجهیز و تخصیص منابع و ارائه خدمات بانکی مبادرت می‌ورزند.

تبصره: صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود و محلی که در محل مساجد و ادارات تأسیس می‌شوند، از شمول این قانون مستثنی هستند.

ماده ۲- اهداف نظام بانکی

۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم

گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد و توسعه اقتصاد کشور.

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی دولت جمهوری اسلامی ایران با ابزارهای پولی و اعتباری.

۳- ایجاد تسهیلات لازم از طریق تجهیز وجوه آزاد، پس اندازها و سپردها و تخصیص آنها در جهت تأمین شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری به منظور اجرای بند ۲ و ۹ اصل چهل و سوم قانون اساسی در جهت گسترش همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون.

۴- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنۀ پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازارگانی.
۵- تسهیل در امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب قانون بر عهده نظام بانکی گذاشته می‌شود.

ماده ۳- وظایف نظام بانکی

نظام بانکی دارای مجموعه وظایفی است که انجام این وظایف را در همه موارد طبق قانون و مقررات بر عهده دارد.

- ۱- انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی رایج کشور.
- ۲- تنظیم، کنترل و هدایت گردش پول و اعتبار.
- ۳- نظارت بر معاملات طلا و ارز و ورود و خروج پول رایج ایران، ارز و طلا و تنظیم مقررات مربوط به آنها.
- ۴- اعمال سیاست‌های پولی و اعتباری.
- ۵- انجام معاملات طلا و نقره و نگهداری و اداره ذخایر ارزی و طلای کشور و ضرب سکه طلا.
- ۶- انجام کلیه عملیات بانکی ارزی و ریالی و تعهد یا تضمین پرداخت‌های ارزی دولت.
- ۷- انجام عملیات مربوط به اوراق و اسناد بهادر.
- ۸- نگهداری وجوه ریالی مؤسسات پولی و مالی بین المللی و یا مؤسسات مشابه یا وابسته به این مؤسسات.
- ۹- انعقاد موافقت نامه پرداخت در اجرای قراردادهای پولی و بازارگانی و ترانزیتی بین دولت و سایر کشورها.

- ۱۰ - تجهیز منابع از طریق افتتاح انواع حساب‌های بانکی (جاری، پس‌انداز و سرمایه‌گذاری عام و خاص) براساس عقود شرعی.
- ۱۱ - تخصیص منابع از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم و اعطای تسهیلات به همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون بر اساس عقود شرعی.
- ۱۲ - ارائه انواع خدمات بانکی براساس عقود شرعی.
- ۱۳ - قبول و نگهداری امانات طلا، نقره، اشیاء گرانبها، اوراق بهادر و اسناد رسمی از اشخاص حقیقی و حقوقی و اجاره صندوق امانات.
- ۱۴ - صدور، تأیید و قبول ضمانتنامه ارزی و ریالی جهت مشتریان.
- ۱۵ - انجام خدمات وکالت و وصایت.
- ۱۶ - عملیات بانکی مربوط به آن قسمت از برنامه‌های اقتصادی مصوب که باید از طریق سیستم پولی و اعتباری انجام گیرد.

فصل دوم - تجهیز منابع پولی

-۴- ماده

بانک‌ها می‌توانند تحت هر یک از عناوین ذیل به قبول سپرده مبادرت ورزند.

۱ - سپرده جاری

۲ - سپرده پس‌انداز

۳ - سپرده سرمایه‌گذاری عام

۴ - سپرده سرمایه‌گذاری خاص

تبصره: سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص به تناسب می‌توانند روزانه، ماهانه، فصلی، شش ماهه، یکساله، دوسراله، سه ساله، چهارساله و پنج ساله باشند. این سپرده‌ها می‌توانند به صورت گواهی سپرده با نام، بی‌نام، انتقال پذیر و غیرقابل انتقال باشند.

- ۵ - ماده

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های جاری و پس‌انداز، رابطه قرض بدون بهره است،
بانک‌ها در قبال این سپرده‌ها سودی نمی‌پردازند و مکلف به باز پرداخت اصل سپرده‌ها عنده‌المطالبه
هستند.

- ۶ - ماده

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام رابطه وکالت عام است. بانک‌ها
به عنوان وکیل سپرده‌گذاران، منابع سپرده‌های سرمایه‌گذاری را از طریق روش‌های مندرج در فصل
سوم این قانون، در فعالیت‌های سودآور به کار می‌گیرند. بانک‌ها می‌توانند اصل سپرده‌های
سرمایه‌گذاری را تعهد و یا بیمه نمایند.

- ۷ - ماده

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص رابطه وکالت خاص است و بانک
منابع این نوع سپرده‌ها را در فعالیت خاص به کار می‌گیرد.

- ۸ - ماده

منافع حاصل از به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص براساس قرارداد منعقده،
متناسب با مدت و مبالغ سپرده‌های سرمایه‌گذاری و رعایت سهم منابع بانک به نسبت مدت و مبلغ
در کل وجوه به کار گرفته شده در آن عملیات، پس از کسر حق الوکاله بانک، بین سپرده‌گذاران
 تقسیم خواهد شد.

- ۹ - ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور تجهیز بیشتر سپرده‌ها، از امتیازهای تشویقی ذیل استفاده کنند.

- الف- اعطای جوایز غیر ثابت نقدی یا جنسی برای سپرده‌های پس‌انداز.
- ب- تخفیف و یا معافیت سپرده‌گذاران از پرداخت حق الوکاله و کارمزد خدمات بانکی.
- ج- تخفیف در نرخ کارمزد و نرخ سود تسهیلات اعطایی برای سپرده گذاران.

د- اعطای حق تقدیم به سپرده‌گذاران برای استفاده از تسهیلات و خدمات بانکی.

فصل سوم: تخصیص منابع پولی

- ۱۰۵ ماده -

بانک‌ها می‌توانند منابع حاصل از سپرده‌ها و سایر منابع متعلق به بانک را به صورت مستقیم سرمایه‌گذاری کرده یا از طریق قراردادهای قرض‌الحسنه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تمليک، جماله، سلف، خرید دین، استصناع، صلح، مشارکت حقوقی، مشارکت مدنی، مضاربه، مزارعه و مساقات به شرح مواد زیر به اعطای تسهیلات اختصاص دهند.

- ۱۱۵ ماده -

بانک‌ها می‌توانند در امور زیربنایی و طرح‌های عمرانی و تولیدی مستقیماً مبادرت به سرمایه‌گذاری کنند.

- ۱۲۵ ماده -

بانک‌هایی که سپرده جاری و پسانداز دارند، موظفند بخشی از منابع حاصل از این سپرده‌ها را جهت تحقق اهداف بندهای ۹ و ۴۳ قانون اساسی، به متقارضیان وام قرض‌الحسنه بپردازنند.
تبصره: بانک‌ها می‌توانند به اندازه هزینه عملیات وام قرض‌الحسنه، از متقارضیان، کارمزد دریافت کنند.

- ۱۳۵ ماده -

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کلیه کالاهای مورد نیاز متقارضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبني بر خريد از بانک، خريداري نموده و با اخذ تأمین كافی به صورت اقساطی به وي بفروشند.

- ۱۴۵ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن،

کشاورزی و خدمات، کالاهای سرمایه‌ای و با دوام موردنیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام اجاره به شرط تملیک، خریداری و به صورت اجاره به شرط تملیک به وی واگذار کنند.

- ۱۵ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش بخش‌های تولیدی، خدماتی، رفاهی و بازرگانی، خدمات موردنیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام جuale با بانک، از طریق قرارداد جuale دریافت کرده و به صورت جuale اقساطی به مشتریان واگذار نمایند.

- ۱۶ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی، آن بخش از تولیدات این واحدها را که سهل‌البیع باشد بنا به درخواست آنها پیش خرید (سلف) کنند.

- ۱۷ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی، اسناد مالی مدت دار آنها را بعد از احراز واقعی بودن و بنا به درخواست مشتری خریداری (تنزیل) کنند.

- ۱۸ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، اجرای طرحها و ساخت کالاهای مورد نیاز متقاضیان را بنا به درخواست آنان بر اساس قرارداد استصناع متعهد شده سپس از طریق قرارداد استصناع دیگری به تولیدکنندگان سفارش ساخت دهند.

-۱۹۵ ماده-

بانک‌ها می‌توانند به منظور گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کالاها و خدمات مورد نیاز مصرف کنندگان و بنگاه‌های اقتصادی را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبني بر انجام قرارداد صلح با بانک، از طریق قرارداد صلح به دست آورده سپس به صورت صلح اقساطی به مشتریان واگذار کنند.

-۲۰۵ ماده-

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش فعالیت بخش‌های مختلف تولیدی و بازرگانی و خدماتی قسمتی از سرمایه مورد نیاز این بخش‌ها را به صورت مشارکت مدنی یا مشارکت حقوقی (خرید سهام) تأمین کنند.

-۲۱۵ ماده-

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور بازرگانی، منابع مالی لازم را براساس قرارداد مضاربه در اختیار متقاضیان قرار دهند.

-۲۲۵ ماده-

بانک‌ها می‌توانند به منظور گسترش فعالیت‌های کشاورزی، اراضی مزروعی و یا باغها را که در اختیار و تصرف خود دارند، با قرارداد مزارعه یا مساقات، در اختیار متقاضیان بگذارند.

-۲۳۵ ماده-

بانک‌ها موظفند نسبت به استفاده کنندگان از تسهیلات بانکی که زودتر از سرسید، بدھی خود را می‌پردازنند، متناسب با مبلغ و مدت، در بدھی آنان تخفیف دهند.

-۲۴۵ ماده-

بانک‌ها می‌توانند نسبت به استفاده کنندگان تسهیلات که به صورت منظم و در سرسیدهای مقرر به تعهدات خود عمل می‌کنند، جایزه خوش‌حسابی بپردازنند.

-۲۵- ماده

بانک‌ها می‌توانند ضمن قرارداد تسهیلات، به صورت شرط ضمن عقد، گیرنده تسهیلات را متعهد کنند، در صورت نقض عهد و تخلف از پرداخت به موقع، متناسب با مبلغ و مدت تخلف، وجه التزام (جریمه) بپردازد.

تبصره: استفاده‌کنندگان تسهیلات بانکی که به دلیل اعسار و ورشکستگی ناتوان از پرداخت بدھی شوند در صورت احراز ورشکستگی و اعسار، مشمول قانون اعسار و ورشکستگی خواهند بود.

-۲۶- ماده

کلیه تسهیلات بانک‌ها و همه نهادهای پولی اعتباری، بایستی در چهارچوب سیاست‌های اقتصادی دولت که از سوی بانک مرکزی ابلاغ می‌گردد، اعطاء شود.

-۲۷- ماده

کلیه قراردادهایی که در اجرای این قانون مبادله می‌گردد به موجب قراردادی که بین طرفین منعقد می‌شود در حکم اسناد رسمی بوده و در صورتیکه طرفین در مفاد آن اختلافی نداشته باشند لازم الاجراء بوده و تابع مفاد آیین‌نامه اجرایی اسناد رسمی می‌باشد.

تبصره ۱: آن دسته از معاملات مربوط به اموال غیرمنقول و اموال منقول که طبق قوانین و مقررات موضوعه باید در دفاتر اسناد رسمی انجام شوند، کماکان طبق تشریفات مربوط انجام خواهد شد.

تبصره ۲: چنانچه در هر یک از موارد، اعطای تسهیلات بانکی بیش از یک قرارداد بین بانک با مشتریان خود در دفتر اسناد رسمی تنظیم گردد، حقوق متعلق اعم از هر نوع عوارض حق‌الثبت و نظایر آن، نسبت به سند اول محاسبه و دریافت خواهد شد و در مورد قرارداد بعدی تعلق حقوق مذبور منوط به افزایش رقم مندرج در قراردادهای بعدی نسبت به رقم مذکور در قرارداد ماقبل آن است. در این صورت حقوق متعلق اعم از هر نوع عوارض، حق‌الثبت و نظایر آن به استثنای حق التحریر

باید به نسبت مابه التفاوت دو رقم فوق الذکر محاسبه و دریافت شود. ملاک تشخیص ارتباط قراردادها اعلام بانک ذیربسط است.

تبصره ۳: در مواردی که وسایل نقلیه موتوری (ساخت کارخانجات داخلی یا وارداتی) به وسیله بانک‌ها از طریق اعطای تسهیلات بانکی به اشخاص منتقل می‌شود بانک انتقال‌دهنده از لحاظ مقررات مالیات نقل و انتقال، در حکم انتقال دهنده دست اول تلقی خواهد شد.

فصل چهارم- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سیاست پولی

-۲۸ ماده-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جهت عمل به قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین‌نامه‌های مربوط که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، بر فعالیت‌های کلیه بانک‌ها، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری نظارت می‌کند.

-۲۹ ماده-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جهت حسن اجرای نظام پولی و اعتباری کشور می‌تواند با استفاده از ابزارهای ذیل، طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، در امور پولی و بانکی دخالت و بر آن نظارت کند.

- ۱- تعیین نرخ سپرده قانونی بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری نزد بانک مرکزی.
- ۲- تعیین نرخ تنزیل مجدد اسناد مالی واقعی تنزیل شده توسط بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری.
- ۳- عملیات بازار باز از طریق معاملات اوراق بهادار غیر ربوی.
- ۴- تعیین حداقل و یا حداکثر نرخ و سهم سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری.
- ۵- تعیین حداقل و یا حداکثر نرخ سود تسهیلات اعطایی در عقود مبادله‌ای با بازدهی معین مانند فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع و صلح.

-۶- تعیین حداقل و یا حداکثر سهم سود تسهیلات اعطایی در عقود مشارکتی با بازدهی

انتظاری مانند مشارکت مدنی، مضاربه، مزارعه و مساقات.

-۷- تعیین حداقل یا حداکثر نرخ کارمزد تسهیلات قرضالحسنه مشروط بر اینکه بیش از هزینه عملیات نباشد.

-۸- تعیین حداقل یا حداکثر نرخ حقالوکاله در به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری.

-۹- تعیین نوع، میزان، حداقل و حداکثر امتیازات و جوايز اعطایی به سپرده‌ها و تعیین ضوابط تبلیغات برای بانک‌ها (موضوع ماده ۹).

-۱۰- تعیین حداقل و حداکثر کارمزد انواع خدمات بانکی.

-۱۱- تعیین حداقل و حداکثر میزان سرمایه‌گذاری مستقیم، قرضالحسنه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع، صلح، مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، مزارعه و مساقات برای بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری

-۱۲- تعیین حداقل و حداکثر سهم هریک از بخش‌های اقتصادی از تسهیلات اعطایی و نیز تعیین حداکثر تسهیلات اعطایی به هر مشتری.

تبصره: تعیین نرخ‌ها، سهم‌ها، حداقل و حداکثرهای مطرح در بندهای این ماده، نسبت به انواع سپرده‌ها، تسهیلات، خدمات و انواع بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری می‌تواند متفاوت باشد.

ماده ۳۰-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با همه بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری و شرکت‌های دولتی که سهام آنها صدرصد متعلق به دولت نیست، فقط می‌تواند بر اساس عملیات مجاز در این قانون عمل کند.

ماده ۳۱

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است با تشکیل کمیته‌ای متشكل از فقهاء، حقوقدانان، اقتصاددانان و کارشناسان عالی بانکداری، با اتخاذ تدبیر مناسب و با همکاری مراکز آموزشی و

پژوهشی به توسعه بانکداری بدون ربا و انطباق بیشتر آن با موازین شرعی و نیازهای جامعه کمک کند.

فصل پنجم- متفرقه

-۳۲ ماده-

هر یک از بانک‌ها، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرضالحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا با رعایت سیاست‌های ابلاغ شده از سوی بانک مرکزی، الگویی مناسب با اهداف و ماهیت خود طراحی کرده و از انواع سپرده‌ها و روش‌های تخصیص منابع مذکور در این قانون انتخاب و بعد از موافقت بانک مرکزی به اجرا می‌گذارند.

-۳۳ ماده-

بانک‌ها و مؤسسات پولی اعتباری می‌توانند با اجازه بانک مرکزی در مقابل دریافت کارمزد، انواع خدمات بانکی غیر ربوی را ارائه نمایند.

-۳۴ ماده-

بانک‌ها و کلیه نهادهای پولی اعتباری، مجاز به انجام عملیات بانکی ربوی با یکدیگر نیستند و می‌توانند با اجازه بانک مرکزی به انجام عملیات بانکی در چهارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا، پردازنند.

-۳۵ ماده-

بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری می‌توانند با اجازه بانک مرکزی، با مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی به عملیات مجاز بانکی مبادرت نمایند.

-۳۶ ماده-

بانک‌ها و نهادهای پولی و اعتباری می‌توانند با رعایت سیاست‌های دولت و ضوابط بانک مرکزی

جمهوری اسلامی ایران از طریق عقود شرعی با بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری سایر کشورها به ویژه بانک‌های بدون ربا روابط مالی داشته باشند.

- ۳۷ ماده -

وجوه دریافتی تحت عنوان کارمزد و حق الوکاله، درآمدهای بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری بوده و از جمله درآمدهای قابل تقسیم بین سپرده‌گذاران به حساب نمی‌آید.

- ۳۸ ماده -

معافیت از سود بازرگانی و یا معافیت‌های اعطایی قانونی به کارخانجات و مؤسسات تولیدی، به بانک‌هایی که از لحاظ فعالیت اقتصادی و یا مالکیت، جانشین کارخانجات و یا مؤسسات تولیدی می‌شوند نیز تعلق می‌گیرد.

- ۳۹ ماده -

واحدهایی که بانک‌ها و کلیه نهادهای پولی اعتباری در آنها مشارکت و یا سرمایه‌گذاری کرده باشند تابع قانون تجارت خواهند بود، مگر اینکه مشمول قانون دیگری باشند.

- ۴۰ ماده -

روش‌های تجهیز و تخصیص منابع که در فصل دوم و سوم قانون آمده، از باب ذکر مصاديق قراردادهای شرعی است و بانک‌ها و کلیه نهادهای پولی اعتباری می‌توانند با انجام مطالعات لازم، قراردادهای شرعی دیگری پیشنهاد کرده با موافقت بانک مرکزی و شورای نگهبان در معاملات بانکی به کار گیرند.

- ۴۱ ماده -

پس از تصویب این قانون کلیه قوانین و مقررات مغایر لغو می‌گردد.

- ۴۲ ماده -

وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است آیین‌نامه اجرایی این قانون را با پیشنهاد بانک مرکزی

جمهوری اسلامی ایران تهیه و پس از تصویب هیأت دولت که تهیه و تصویب آن نباید بیش از ... ماه طول بکشد، به مرحله اجرا بگذارد.

۱۲- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا

فصل اول- اهداف و وظایف نظام بانکی در جمهوری اسلامی ایران

ماده ۱- اهداف نظام بانکی عبارتند از:

۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم

گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصاد کشور.

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف و سیاستها و برنامه‌های اقتصادی دولت جمهوری اسلامی با

ابزارهای پولی و اعتباری.

۳- ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش تعاون عمومی و قرضالحسنه از طریق جذب و جلب

وجوه آزاد و اندوخته‌ها و پس‌اندازها و سپرده‌ها و بسیج و تجهیز آنها در جهت تأمین

شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری به منظور اجرای بندهای (۲) و (۹) اصل چهل و سوم

قانون اساسی.

۴- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنۀ پرداختها و تسهیل مبادلات بازار گانی.

۵- تسهیل در امور پرداختها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب

قانون بر عهده بانک گذاشته می‌شود.

۱۳- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا

فصل اول- تعریف، اهداف و وظایف نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران

ماده ۱- تعریف نظام بانکی

نظام بانکی در این قانون، شامل بانک مرکزی و کلیه بانک‌های تجاری، تخصصی، دولتی،

غیردولتی، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرضالحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های

لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری است که تحت اشراف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تجهیز و تخصیص منابع و ارائه خدمات بانکی مبادرت می‌ورزند.

تبصره: صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود و محلی که در محل مساجد و ادارات تأسیس می‌شوند، از شمول این قانون مستثنی هستند.

ماده ۲- اهداف نظام بانکی

۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد و توسعه اقتصاد کشور.

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی دولت جمهوری اسلامی ایران با ابزارهای پولی و اعتباری.

۳- ایجاد تسهیلات لازم از طریق تجهیز وجهه آزاد، پساندازها و سپرده‌ها و تخصیص آنها در جهت تأمین شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری به منظور اجرای بند ۲ و ۹ اصل چهل و سوم قانون اساسی در جهت گسترش همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون.

۴- تسهیل در امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب قانون بر عهده نظام بانکی گذاشته می‌شود.

۵- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنۀ پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازارگانی.

۶- کسانی که به دلیل پیمان‌شکنی و نقض عهد از پرداخت به موقع بدھی خودداری می‌کنند، برای این گروه بایستی مجازات مناسب درنظر گرفت.

کمیته با مطالعه و بحث‌های طولانی و بررسی راهکارهایی که در دیگر بانک‌های اسلامی و بدون ربا اجرا می‌شود، برای سه گروه اول راههای مطمئن ارائه کرد و برای چهارم مناسب‌ترین راهکار را از میان راهکارهای مطرح، راهکار وجه التزام به صورت شرط ضمن عقد دانست و این موارد را در قالب مواد مناسب وارد قانون کرد.

- وارد کردن ابزارهای بیشتری برای سیاست پولی

زمان تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا تحقیقات قابل توجهی پیرامون سیاستهای پولی و ابزارهای آن در بانکداری بدون ربا نشده بود در نتیجه طراحان قانون بانکداری بدون ربا ایران با احتیاط کامل وارد این مقوله شده، بسیاری از ابزارهایی را که می‌توانست مورد استفاده قرار گیرد، در قانون نیاورده است. برخی از مواردی هم که در قانون ذکر شده دارای ابهام بوده برداشت‌های متفاوت از آن صورت می‌گیرد. حال با توجه به مطالعات انجام گرفته به نظر می‌رسد می‌توان ابزارهای بیشتر و شناخته شده‌تری برای اعمال سیاست پولی وارد قانون کرد و موارد موجود را هم شفاف‌تر کرد، برای این منظور در قانون پیشنهادی افزون بر شفاف‌سازی ابزارهای موجود، ابزارهای زیر نیز به قانون اضافه شده‌اند.

۱- تغییر نرخ سپرده قانونی.

۲- تغییر نرخ تنزیل مجدد.

۳- عملیات بازار باز از طریق خرید و فروش اوراق بهادر بدون ربا.

با توجه به اینکه مشهور فقهای شیعه و فقهای شورای نگهبان خرید دین را مجاز دانسته و مجوز استفاده از آن را در نظام بانکی داده‌اند. بانک‌ها می‌توانند اسناد تنزیلی خود را نزد بانک مرکزی تنزیل مجدد کنند و بانک مرکزی نیز می‌تواند با تغییر نرخ آن در موقع مورد نیاز، اعمال سیاست پولی کند. کما اینکه با ابداع انواع ابزارهای مالی اسلامی، چون اوراق بهادر (صکوک) مشارکت، اجاره، مرابحه و استصناع، بانک مرکزی می‌تواند در موقع نیاز از طریق ورود به بازار ثانوی این اوراق، اقدام به خرید و فروش آنها کرده اعمال سیاست پولی کند.

۱۴- ویرایش محتوایی و ادبی

قانون فعلی افزون بر خلاصه‌ها و اشکالات پیش گفته، مشکلات ویرایشی محتوایی و ادبی زیادی دارد مانند:

۱- به کاربردن واژه‌های غیرفنی مانند «تعاون عمومی»، «جلب وجوده»، «بسیج وجوده» و ...

۲- تداخل و ابهام‌ها در بندهای مختلف، مانند بند ۹ و ۱۰ ماده ۲.

۳- عدم رعایت اصطلاحات و عدم رعایت نظم منطقی، برای مثال در ماده ۲ وظایف نظام بانکی بدون نظم و ارتباط منطقی کنار هم چیده شده‌اند و یا در ماده ۳ واژه قرض‌الحسنه که ناظر به ماهیت حقوقی سپرده است در عرض واژه سرمایه‌گذاری که ناظر به نوع سپرده است قرار گرفته است. کمیته سعی کرد با دقت روی واژه‌ها و عبارت‌ها از واژگان و عبارت‌های روش، فنی، اصطلاحی و به صورت منظم و منطقی استفاده کند.

۱۵- شیوه ارائه قانون پیشنهادی

برای مطالعه بهتر و قضاویت روشین بین قانون پیشنهادی و قانون فعلی، بعد از ارائه قانون پیشنهادی به صورت مستقل، دربخش دیگری، قانون فعلی و پیشنهادی را مقایسه کرده، تغییرات مهم را توضیح می‌دهیم.

تذکر مهم: همان طورکه بیان شد، نظام بانکی بدون ربای ایران از جهات مختلف اشکالاتی دارد که این کمیته تنها به بررسی و رفع اشکالات خود قانون پرداخت و قانون پیشنهادی نیز ناظر به آن است. اما سایر اشکالات نیاز به بررسی مستقل دارد. برای مثال الگوی فعلی بانکداری بدون ربا دارای اشکالاتی است که می‌توان الگوی عملیاتی بهتری پیشنهاد داد. کما این که آیین‌نامه‌های اجرایی و فرم قراردادهای بانکی نیز دارای اشکالاتی است که باید بعد از اصلاح قانون، آنها نیز اصلاح شوند. همین طور برخی از مواد و تبصره‌های قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱ (اصلاح شده) که با قانون فعلی و پیشنهادی مغایرت محتوایی و صوری دارد، باید اصلاح شود. مانند: بند الف ماده ۸، بند ب ماده ۱۲، بندهای ۱، ۳، ۵ ماده ۱۳، بند ۱ ماده ۱۴، بندهای ۱ و ۲ ماده ۳۴ و بند د ماده ۴۱ در پایان ضمن تشکر از همه افراد، گروه‌ها و مراکزی که در جهت کارآمد کردن قوانین و مقررات بانکی تلاش دارند، اعلام می‌داریم که بیان اشکالات و رفع نواقص قانون فعلی به هیچ عنوان به معنای بی اعتنایی به ایده و تلاش طراحان قانون نیست بلکه تلاشی در جهت بهبود آن است.

۱۶- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا (بهره)

فصل اول - تعریف، اهداف و وظایف نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران

ماده ۱- تعریف نظام بانکی

نظام بانکی در این قانون، شامل بانک مرکزی و کلیه بانک‌های تجاری، تخصصی، دولتی، غیر دولتی، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری است که تحت اشراف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تجهیز و تخصیص منابع و ارائه خدمات بانکی مبادرت می‌ورزند.

تبصره: صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود و محلی که در محل مساجد و ادارات تأسیس می‌شوند، از شمول این قانون مستثنی هستند.

ماده ۲- اهداف نظام بانکی

۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد و توسعه اقتصاد کشور.

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی دولت جمهوری اسلامی ایران با ابزارهای پولی و اعتباری.

۳- ایجاد تسهیلات لازم از طریق تجهیز وجوه آزاد، پساندازها و سپرده‌ها و تخصیص آنها درجهت تأمین شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری به منظور اجرای بند ۲ و ۹ اصل چهل و سوم قانون اساسی در جهت گسترش همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون.

۴- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازارگانی.

۵- تسهیل در امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب قانون بر عهده نظام بانکی گذاشته می‌شود.

ماده ۳ - وظایف نظام بانکی

نظام بانکی دارای مجموعه وظایفی است که انجام این وظایف را در همه موارد طبق قانون و مقررات بر عهده دارد.

- ۱- انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی رایج کشور.
- ۲- تنظیم، کنترل و هدایت گردش پول و اعتبار.
- ۳- نظارت بر معاملات طلا و ارز و ورود و خروج پول رایج ایران، ارز و طلا و تنظیم مقررات مربوط به آنها.
- ۴- اعمال سیاست‌های پولی و اعتباری.
- ۵- انجام معاملات طلا و نقره و نگهداری و اداره ذخایر ارزی و طلای کشور و ضرب سکه طلا.
- ۶- انجام کلیه عملیات بانکی ارزی و ریالی و تعهد یا تضمین پرداخت‌های ارزی دولت.
- ۷- انجام عملیات مربوط به اوراق و اسناد بهادر.
- ۸- نگهداری وجوه ریالی مؤسسات پولی و مالی بین المللی و یا مؤسسات مشابه یا وابسته به این مؤسسات.
- ۹- انعقاد موافقت نامه پرداخت در اجرای قراردادهای پولی و بازارگانی و ترانزیتی بین دولت و سایر کشورها.
- ۱۰- تجهیز منابع از طریق افتتاح انواع حسابهای بانکی (جاری، پسانداز و سرمایه‌گذاری عام و خاص) براساس عقود شرعی.
- ۱۱- تخصیص منابع از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم و اعطای تسهیلات به همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون بر اساس عقود شرعی.
- ۱۲- ارائه انواع خدمات بانکی براساس عقود شرعی.
- ۱۳- قبول و نگهداری امانات طلا، نقره، اشیاء گرانبها، اوراق بهادر و اسناد رسمی از اشخاص حقیقی و حقوقی و اجاره صندوق امانات.

- ۱۴- صدور، تأیید و قبول ضمانتنامه ارزی و ریالی جهت مشتریان.
- ۱۵- انجام خدمات و کالت و وصایت.
- ۱۶- عملیات بانکی مربوط به آن قسمت از برنامه‌های اقتصادی مصوب که باید از طریق سیستم پولی و اعتباری انجام گیرد.

فصل دوم- تجهیز منابع پولی

- ماده ۴-

بانک‌ها می‌توانند تحت هر یک از عناوین ذیل به قبول سپرده مبادرت ورزند.

۱- سپرده جاری

۲- سپرده پس‌انداز

۳- سپرده سرمایه‌گذاری عام

۴- سپرده سرمایه‌گذاری خاص

تبصره: سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص به تناسب می‌توانند روزانه، ماهانه، فصلی، ششماهه، یکساله، دوساله، سه‌ساله، چهارساله و پنج ساله باشند. این سپرده‌ها می‌توانند به صورت گواهی سپرده با نام، بی‌نام، انتقال پذیر و غیرقابل انتقال باشند.

- ماده ۵-

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های جاری و پس‌انداز، رابطه قرض بدون بهره است، بانک‌ها در قبال این سپرده‌ها سودی نمی‌پردازنند و مکلف به باز پرداخت اصل سپرده‌ها عندهالمطالبه هستند.

- ماده ۶-

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام رابطه وکالت عام است. بانک‌ها به عنوان وکیل سپرده‌گذاران، منابع سپرده‌های سرمایه‌گذاری را از طریق روش‌های مندرج در فصل سوم این قانون، در فعالیت‌های سودآور به کار می‌گیرند.

بانک‌ها می‌توانند اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری را تعهد و یا بیمه نمایند.

- ۷- ماده

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص رابطه وکالت خاص است و بانک

منابع این نوع سپرده‌ها را در فعالیت خاص به کار می‌گیرد.

- ۸- ماده

منافع حاصل از به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص براساس قرارداد منعقده، متناسب با مدت و مبالغ سپرده‌های سرمایه‌گذاری و رعایت سهم منابع بانک به نسبت مدت و مبلغ در کل وجوده به کار گرفته شده در آن عملیات، پس از کسر حق الوکاله بانک، بین سپرده‌گذاران تقسیم خواهد شد.

- ۹- ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور تجهیز بیشتر سپرده‌ها، از امتیازهای تشویقی ذیل استفاده کنند

الف- اعطای جوايز غير ثابت نقدی یا جنسی برای سپرده‌های پس‌انداز.

ب- تخفیف و یا معافیت سپرده‌گذاران از پرداخت حق الوکاله و کارمزد خدمات بانکی.

ج- تخفیف در نرخ کارمزد و نرخ سود تسهیلات اعطایی برای سپرده گذاران.

د- اعطای حق تقدم به سپرده‌گذاران برای استفاده از تسهیلات و خدمات بانکی.

فصل سوم: تخصیص منابع پولی

- ۱۰- ماده

بانک‌ها می‌توانند منابع حاصل از سپرده‌ها و سایر منابع متعلق به بانک را به صورت مستقیم سرمایه‌گذاری کرده یا از طریق قراردادهای قرض‌الحسنه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تمیلیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع، صلح، مشارکت حقوقی، مشارکت مدنی، مضاربه، مزارعه و مساقات به شرح مواد زیر به اعطای تسهیلات اختصاص دهند.

- ۱۱ - ماده

بانک‌ها می‌توانند در امور زیربنایی و طرح‌های عمرانی و تولیدی مستقیماً مبادرت به سرمایه‌گذاری کنند.

- ۱۲ - ماده

بانک‌هایی که سپرده جاری و پس‌انداز دارند، موظفند بخشی از منابع حاصل از این سپرده‌ها را جهت تحقق اهداف بندهای ۲ و ۹ اصل ۴۳ قانون اساسی، به متقاضیان وام قرض‌الحسنه بپردازنند.
تبصره: بانک‌ها می‌توانند به اندازه هزینه عملیات وام قرض‌الحسنه، از متقاضیان، کارمزد دریافت کنند.

- ۱۳ - ماده

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کلیه کالاهای مورد نیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبني بر خريد از بانک، خريداري نموده و با اخذ تأمین كافی به صورت اقساطی به وی بفروشند.

- ۱۴ - ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کالاهای سرمایه‌ای و با دوام موردنیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبني بر انجام اجاره به شرط تملیک، خريداری و به صورت اجاره به شرط تملیک به وی واگذار کنند.

- ۱۵ - ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش بخش‌های تولیدی، خدماتی، رفاهی و بازرگانی، خدمات موردنیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبني بر انجام جuale با بانک، از طریق قرارداد جuale دریافت کرده و به صورت جuale اقساطی به مشتریان واگذار نمایند.

- ۱۶ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی، آن بخش از تولیدات این واحدها را که سهل البيع باشد بنا به درخواست آنها پیش خرید (سلف) کنند.

- ۱۷ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی، استناد مالی مدت دار آنها را بعد از احرازواقعی بودن و بنا به درخواست مشتری خریداری (تنزيل) کنند.

ماده ۱۸ - بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، اجرای طرح‌ها و ساخت کالاهای موردنیاز متقاضیان را بنا به درخواست آنان بر اساس قرارداد استصناع معهود شده سپس از طریق قرارداد استصناع دیگری به تولیدکنندگان سفارش ساخت دهند.

- ۱۹ ماده -

بانک‌ها می‌توانند به منظور گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کالاهای و خدمات موردنیاز مصرف کنندگان و بنگاه‌های اقتصادی را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام قرارداد صلح با بانک، از طریق قرارداد صلح به دست آورده سپس به صورت صلح اقساطی به مشتریان واگذار کنند.

- ۲۰ ماده -

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش فعالیت بخش‌های مختلف تولیدی و بازرگانی و خدماتی قسمتی از سرمایه مورد نیاز این بخش‌ها را به صورت مشارکت مدنی یا مشارکت حقوقی (خرید سهام) تأمین کنند.

-۲۱-

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور بازرگانی، منابع مالی لازم را بر اساس قرارداد مضاربه در اختیار متقاضیان قرار دهند.

-۲۲-

بانک‌ها می‌توانند به منظور گسترش فعالیتهای کشاورزی، اراضی مزروعی و یا باغها را که در اختیار و تصرف خود دارند، با قرارداد مزارعه یا مساقات، در اختیار متقاضیان بگذارند.

-۲۳-

بانک‌ها موظفند نسبت به استفاده‌کنندگان از تسهیلات بانکی که زودتر از سررسید، بدھی خود را می‌پردازنند، متناسب با مبلغ و مدت، در بدھی آنان تخفیف دهند.

-۲۴-

بانک‌ها می‌توانند نسبت به استفاده‌کنندگان تسهیلات که به صورت منظم و در سررسیدهای مقرر به تعهدات خود عمل می‌کنند، جایزه خوش حسابی بپردازنند.

-۲۵-

بانک‌ها می‌توانند ضمن قرارداد تسهیلات، به صورت شرط ضمن عقد، گیرندهٔ تسهیلات را متعهد کنند، در صورت نقض عهد و تخلف از پرداخت به موقع، متناسب با مبلغ و مدت تخلف، وجه التزام (جریمه) بپردازد.

تبصره: استفاده‌کنندگان تسهیلات بانکی که به دلیل اعسار و ورشکستگی ناتوان از پرداخت بدھی شوند در صورت احراز ورشکستگی و اعسار، مشمول قانون اعسار و ورشکستگی خواهند بود.

-۲۶-

کلیه تسهیلات بانک‌ها و همه نهادهای پولی اعتباری، بایستی در چهارچوب سیاست‌ها ی اقتصادی دولت که از سوی بانک مرکزی ابلاغ گردد، اعطاء شود.

کلیه قراردادهایی که در اجرای این قانون مبادله می‌گردد به موجب قراردادی که بین طرفین منعقد می‌شود در حکم اسناد رسمی بوده و در صورتی که طرفین در مفاد آن اختلافی نداشته باشند، لازم الاجراء بوده و تابع مفاد آیین‌نامه اجرایی اسناد رسمی می‌باشد.

تبصره ۱: آن دسته از معاملات مربوط به اموال غیر منقول و اموال منقول که طبق قوانین و مقررات موضوعه باید در دفاتر اسناد رسمی انجام شوند کماکان طبق تشریفات مربوط انجام خواهد شد.

تبصره ۲- چنانچه در هر یک از موارد، اعطای تسهیلات بانکی بیش از یک قرارداد بین بانک با مشتریان خود در دفتر اسناد رسمی تنظیم گردد، حقوق متعلق اعم از هر نوع عوارض حق‌الثبت و نظایر آن، نسبت به سند اول محاسبه و دریافت خواهد شد و در مورد قرارداد بعدی تعلق حقوق مذبور منوط به افزایش رقم مندرج در قراردادهای بعدی نسبت به رقم مذکور در قرارداد ماقبل آن است در این صورت حقوق متعلق اعم از هر نوع عوارض، حق‌الثبت و نظایر آن به استثنای حق‌التحریر باید به نسبت مابه‌التفاوت دو رقم فوق‌الذکر محاسبه و دریافت شود.

ملاک تشخیص ارتباط قراردادها اعلام بانک ذیربسط است.

تبصره ۳: در مواردی که وسایل نقلیه موتوری (ساخت کارخانجات داخلی یا وارداتی) به وسیله بانک‌ها از طریق اعطای تسهیلات بانکی به اشخاص منتقل می‌شود بانک انتقال‌دهنده از لحاظ مقررات مالیات نقل و انتقال، در حکم انتقال دهنده دست اول تلقی خواهد شد.

فصل چهارم- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سیاست پولی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جهت عمل به قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین‌نامه‌های مربوط که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد بر فعالیت‌های کلیه بانک‌ها، مؤسسه‌های مالی اعتباری،

صندوقهای قرضالحسنه، تعاونیهای اعتبار، شرکتهای لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری نظارت می‌کند.

ماده -۲۹

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جهت حسن اجرای نظام پولی و اعتباری کشور می‌تواند با استفاده از ابزارهای ذیل، طبق آییننامه‌ای که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، در امور پولی و بانکی دخالت و بر آن نظارت کند.

- ۱- تعیین نرخ سپرده قانونی بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری نزد بانک مرکزی.
- ۲- تعیین نرخ تنزیل مجدد اسناد مالی واقعی تنزیل شده توسط بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری.
- ۳- عملیات بازار باز از طریق معاملات اوراق بهادار غیر ربوی.
- ۴- تعیین حداقل و یا حداقل نرخ و سهم سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری.
- ۵- تعیین حداقل و یا حداقل نرخ سود تسهیلات اعطایی در عقود مبادله‌ای با بازدهی معین مانند فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع و صلح.
- ۶- تعیین حداقل و یا حداقل سهم سود تسهیلات اعطایی در عقود مشارکتی با بازدهی انتظاری مانند مشارکت مدنی، مضاربه، مزارعه و مساقات.
- ۷- تعیین حداقل یا حداقل نرخ کارمزد تسهیلات قرضالحسنه مشروط بر اینکه بیش از هزینه عملیات نباشد.
- ۸- تعیین حداقل یا حداقل نرخ حق الوکاله در به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری.
- ۹- تعیین نوع، میزان، حداقل و حداقل امتیازات و جوایز اعطایی به سپرده‌ها و تعیین ضوابط تبلیغات برای بانک‌ها (موضوع ماده ۹)
- ۱۰- تعیین حداقل و حداقل کارمزد انواع خدمات بانکی.

۱۱- تعیین حداقل و حداکثر میزان سرمایه‌گذاری مستقیم، قرضالحسنه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع، صلح، مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، مزارعه و مساقات برای بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری.

۱۲- تعیین حداقل و حداکثر سهم هر یک از بخش‌های اقتصادی از تسهیلات اعطایی و نیز تعیین حداكثر تسهیلات اعطایی به هر مشتری.

تبصره: تعیین نرخ‌ها، سهم‌ها، حداقل و حداکثرهای مطرح در بندهای این ماده، نسبت به انواع سپرده‌ها، تسهیلات، خدمات و انواع بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری می‌تواند متفاوت باشد.

-۳۰ ماده-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با همه بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری و شرکت‌های دولتی که سهام آنها صدرصد متعلق به دولت نیست، فقط می‌تواند براساس عملیات مجاز در این قانون عمل کند.

-۳۱ ماده-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است با تشکیل کمیته‌ای متشکل از فقهاء، حقوقدانان، اقتصاددانان و کارشناسان عالی بانکداری، با اتخاذ تدبیر مناسب و با همکاری مراکز آموزشی و پژوهشی به توسعه بانکداری بدون ربا و انطباق بیشتر آن باموازین شرعی و نیازهای جامعه کمک کند.

فصل پنجم: متفرقه

-۳۲ ماده-

هر یک از بانک‌ها، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرضالحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا با رعایت سیاست‌های ابلاغ شده از سوی بانک مرکزی، الگویی مناسب با اهداف و ماهیت خود طراحی

کرده و از انواع سپرد ها و رو شهای تخصیص منابع مذکور در این قانون انتخاب و بعد از موافقت بانک مرکزی به اجرا می گذارند.

- ۳۳ -
ماده

بانکها و مؤسسات پولی اعتباری می توانند با اجازه بانک مرکزی در مقابل دریافت کارمزد، انواع خدمات بانکی غیر ربوی را ارائه نمایند.

- ۳۴ -
ماده

بانکها و کلیه نهادهای پولی اعتباری، مجاز به انجام عملیات بانکی ربوی با یکدیگر نیستند و می توانند با اجازه بانک مرکزی به انجام عملیات بانکی در چهارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا، بپردازنند.

- ۳۵ -
ماده

بانکها و نهادهای پولی اعتباری می توانند با اجازه بانک مرکزی، با مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت های دولتی به عملیات مجاز بانکی مبادرت نمایند.

- ۳۶ -
ماده

بانکها و نهادهای پولی و اعتباری می توانند با رعایت سیاست های دولت و ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از طریق عقود شرعی با بانکها و نهادهای پولی اعتباری سایر کشورها به ویژه بانک های بدون ربا روابط مالی داشته باشند.

- ۳۷ -
ماده

وجوه دریافتی تحت عنوان کارمزد و حق الوکاله، درآمدهای بانکها و نهادهای پولی اعتباری بوده و از جمله درآمدهای قابل تقسیم بین سپرده گذاران به حساب نمی آید.

- ۳۸ -
ماده

معافیت از سود بازرگانی و یا معافیت های اعطایی قانونی به کارخانجات و مؤسسات تولیدی، به

بانکهایی که از لحاظ فعالیت اقتصادی و یا مالکیت، جانشین کارخانجات و یا مؤسسات تولیدی می‌شوند نیز تعلق می‌گیرد.

- ۳۹ - ماده

واحدهایی که بانکها و کلیه نهادهای پولی اعتباری در آنها مشارکت و یا سرمایه‌گذاری کرده باشند، تابع قانون تجارت خواهند بود، مگر اینکه مشمول قانون دیگری باشند.

- ۴۰ - ماده

روش‌های تجهیز و تخصیص منابع که در فصل دوم و سوم قانون آمده، از باب ذکر مصاديق قراردادهای شرعی است و بانکها و کلیه نهادهای پولی اعتباری می‌توانند با انجام مطالعات لازم، قراردادهای شرعی دیگری پیشنهاد کرده با موافقت بانک مرکزی و شورای نگهبان در معاملات بانکی به کار گیرند.

- ۴۱ - ماده

پس از تصویب این قانون کلیه قوانین و مقررات مغایر لغو می‌گردد.

- ۴۲ - ماده

وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است آیین‌نامه اجرایی این قانون را با پیشنهاد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تهیه و پس از تصویب هیأت دولت که تهیه و تصویب آن نباید بیش از . . . ماه طول بکشد، به مرحله اجرا بگذارد.

۱۷- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا

فصل اول- اهداف و وظایف نظام بانکی در جمهوری اسلامی ایران

ماده ۱- اهداف نظام بانکی عبارتند از:

- ۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصاد کشور.

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف و سیاستها و برنامه‌های اقتصادی دولت جمهوری اسلامی با ابزارهای پولی و اعتباری.

۳- ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش تعاون عمومی و قرضالحسنه از طریق جذب و جلب وجه آزاد و اندوخته‌ها و پس‌اندازها و سپرده‌ها و بسیج و تجهیز آنها در جهت تأمین شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری به منظور اجرای بندهای (۲) و (۹) اصل چهل و سوم قانون اساسی.

۴- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنۀ پرداختها و تسهیل مبادلات بازرگانی.
۵- تسهیل در امور پرداختها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب قانون بر عهده بانک گذاشته می‌شود.

۱۸- قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا

فصل اول - تعریف، اهداف و وظایف نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران

ماده ۱ - تعریف نظام بانکی

نظام بانکی در این قانون، شامل بانک مرکزی و کلیه بانک‌های تجاری، تخصصی، دولتی، غیردولتی، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرضالحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری است که تحت اشراف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تجهیز و تخصیص منابع و ارائه خدمات بانکی مبادرت می‌ورزند.

تبصره: صندوق‌های قرضالحسنه محدود و محلی که در محل مساجد و ادارات تأسیس می‌شوند از شمول این قانون مستثنی هستند.

ماده ۲ - اهداف نظام بانکی

۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد و توسعه اقتصاد کشور.

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف، سیاستها و برنامه‌های اقتصادی دولت جمهوری اسلامی ایران با ابزارهای پولی و اعتباری.

۳- ایجاد تسهیلات لازم از طریق تجهیز وجود آزاد، پس‌اندازها و سپرده‌ها و تخصیص آنها در جهت تأمین شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری به منظور اجرای بند ۲ و ۹ اصل چهل و سوم قانون اساسی در جهت گسترش همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون.

۴- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنۀ پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازارگانی.
۵- تسهیل در امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب قانون بر عهده نظام بانکی گذاشته می‌شود.

۱۹- شرح تغییرات

قانون پیشنهادی که در واقع اصلاح و تکمیل قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) است افزون بر تغییرات عبارتی در جهت روان‌سازی عبارات و به کارگیری اصطلاحات تخصصی، تغییرات محتوایی زیر را نیز انجام داده است.

۱- قانون پیشنهادی در ماده ۱ با ارائه تعریف کاربردی از «نظام بانکی» همه بانک‌های تجاری، تخصصی، دولتی، غیردولتی، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه (به استثنای صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود و محلی)، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و همه نهادهای پولی و اعتباری را که ممکن است در آینده تشکیل شوند را مشمول قانون عملیات بانکی بدون ربا می‌داند. در حالی که قانون فعلی هیچ تعریفی از نظام بانکی و قلمرو آن ارائه نمی‌کند.

۱- قانون پیشنهادی در ماده ۳۲ با ارائه راه کاری منطقی به هر یک از بانک‌های تجاری، تخصصی، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار، شرکت‌های لیزینگ و سایر نهادهای پولی اعتباری اجازه میدهد با بهره‌گیری از قانون عملیات بانکی بدون ربا، متناسب با ماهیت و مقتضای کاری خود، الگوی عملیاتی مشخصی طراحی کرده و پس از موافقت بانک

مرکزی به اجرا گذارند. در حالیکه در قانون فعلی راه کار انتخاب الگو و کیفیت استفاده از قانون برای هر یک از بانک‌ها و مؤسسات پولی اعتباری، پیش بینی نشده است.

ماده ۲- وظایف نظام بانکی عبارتند از:

نظام بانکی دارای وظایف و مسؤولیت‌هایی است که همه این وظایف را باید طبق قانون و مقررات مربوطه انجام دهد:

- ۱- انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی رایج کشور.
- ۲- تنظیم، کنترل و هدایت گردش پول و اعتبار.
- ۳- انجام کلیه عملیات بانکی ارزی و ریالی و تعهد یا تضمین پرداخت‌های ارزی دولت.
- ۴- نظارت بر معاملات طلا و ارز و ورود و صدور پول رایج ایران و ارز و تنظیم مقررات مربوط به آنها.
- ۵- انجام عملیات مربوط به اوراق و اسناد بهادر.
- ۶- اعمال سیاست‌های پولی و اعتباری.
- ۷- عملیات بانکی مربوط به آن قسمت از برنامه‌های اقتصادی مصوب که از طریق سیستم پولی و اعتباری باید انجام گیرد.
- ۸- افتتاح انواع حساب‌های قرض‌الحسنه (جاری و پس‌انداز) و سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار و صدور اسناد مربوط به آنها.
- ۹- اعطای وام و اعتبار بدون ربا (بهره).
- ۱۰- اعطای وام و اعتبار و ارائه سایر خدمات بانکی به تعاونیهای قانونی جهت تحقق بند(۲) اصل قانون اساسی.
- ۱۱- نگاهداری وجوه ریالی مؤسسات پولی و مالی بین‌المللی و یا مؤسسات مشابه و یا وابسته به این مؤسسات.

۱۲- انعقاد موافقت نامه پرداخت در اجرای قراردادهای پولی و بازگانی و ترانزیتی بین دولت و سایر کشورها.

۱۳- قبول و نگاهداری امانات طلا و نقره و اشیاء گرانبهای اوراق بهادر و اسناد رسمی از اشخاص حقیقی و حقوقی و اجاره صندوق امانات.

۱۴- صدور تأیید و قبول ضمانتنامه ارزی و ریالی جهت مشتریان.

۱۵- انجام خدمات وکالت و وصایت.

- ماده ۳-

وظایف نظام بانکی نظام بانکی دارای وظایف و مسؤولیت‌هایی است که همه این وظایف را باید طبق قانون و مقررات مربوطه انجام دهد:

۱- انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی رایج کشور طبق قانون و مقررات.

۲- تنظیم، کنترل و هدایت گردش پول و اعتبار طبق قانون و مقررات.

۳- نظارت بر معاملات طلا و ارز و ورود و خروج پول رایج ایران، ارز و طلا و تنظیم مقررات مربوط به آنها طبق قانون و مقررات.

۴- اعمال سیاست‌های پولی و اعتباری طبق قانون و مقررات.

۵- انجام معاملات طلا و نقره و نگهداری و اداره ذخایر ارزی و طلای کشور و ضرب سکه طلا طبق قانون و مقررات.

۶- انجام کلیه عملیات بانکی ارزی و ریالی و تعهد یا تضمین پرداخت‌های ارزی دولت طبق قانون و مقررات.

۷- انجام عملیات مربوط به اوراق و اسناد بهادر طبق قانون و مقررات.

۸- نگهداری وجوه ریالی مؤسسات پولی و مالی بین‌المللی و یا مؤسسات مشابه یا وابسته به این مؤسسات طبق قانون و مقررات.

- ۹- انعقاد موافقت نامه پرداخت در اجرای قراردادهای پولی و بازرگانی و ترانزیتی بین دولت و سایرکشورها طبق قانون و مقررات.
- ۱۰- تجهیز منابع از طریق افتتاح انواع حسابهای بانکی (جاری، پس انداز و سرمایه‌گذاری عام و خاص) بر اساس عقود شرعی طبق قانون و مقررات.
- ۱۱- تخصیص منابع از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم و اعطای تسهیلات به همه بخش‌های اقتصادی با اولویت بخش تعاون بر اساس عقود شرعی طبق قانون و مقررات.
- ۱۲- ارائه انواع خدمات بانکی بر اساس عقود شرعی طبق قانون و مقررات.
- ۱۳- قبول و نگهداری امانات طلا، نقره، اشیاء گرانبهای اوراق بهادر و استنادرسی از اشخاص حقیقی و حقوقی و اجاره صندوق امانات طبق قانون و مقررات.
- ۱۴- صدور، تأیید و قبول ضمانتنامه ارزی و ریالی جهت مشتریان طبق قانون و مقررات.
- ۱۵- انجام خدمات وکالت و وصایت طبق قانون و مقررات.
- ۱۶- عملیات بانکی مربوط به آن قسمت از برنامه‌های اقتصادی مصوب که از طریق سیستم پولی و اعتباری باید انجام گیرد.

شرح تغییرات

۳- قانون پیشنهادی در ماده ۳ به صورت منطقی و با اصطلاحات رایج، وظایف نظام بانکی را آورد
است، به این ترتیب که، ابتدا وظایف خاص بانک مرکزی، بعد وظایف مشترک بانک مرکزی و
بانک‌های عامل و سپس وظایف خاص بانک‌های عامل را مطرح می‌کند. در حالی که ماده ۲ قانون
فعلی، اولاً، از جهت نظم بندها، منطق روشی ندارد، ثانیاً، گاهی از واژه‌های غیرفنی استفاده
می‌کند، مانند «ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش تعاون عمومی و قرضالحسنه از طریق
جذب و جلب وجوده آزاد و ...» که در بند ۳ ماده ۲ قانون فعلی آمده است.

در قانون پیشنهادی موضوع «بخش تعاون» و اولویت داشتن آن در بند ۳ ماده ۲ و بند ۱۱ ماده ۳ به صورت روشن و در جایگاه منطقی مطرح شده. در حالی که در قانون فعلی گاهی با الفاظ مبهم (بند ۳ ماده ۱) و گاهی در جایگاه غیرمنطقی (بند ۱۰ ماده ۲) آمده است.

فصل دوم- تجهیز منابع پولی

ماده ۳- بانک‌ها می‌توانند، تحت هر یک از عناوین ذیل به قبول سپرده مبادرت ورزند.

الف- سپرده‌های قرض‌الحسنه

۱- جاری

۲- پس‌انداز

۳- سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت دار

تبصره: سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار که بانک در به کار گرفتن آنها و کیل می‌باشد، در امور مشارکت، مضاربه، اجاره به شرط تملیک، معاملات اقساطی، مزارعه، مسافت، سرمایه‌گذاری مستقیم، معاملات سلف و جuale مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ماده ۴-

بانک‌ها مکلف به بازپرداخت اصل سپرده‌های قرض‌الحسنه (پس‌انداز و جاری) هستند و نیز می‌توانند بازپرداخت اصل سرمایه‌گذاری مدت دار را تعهد و بیمه کنند.

ماده ۵-

منافع حاصل از عملیات مذکور در تبصره ماده (۳) این قانون، بر اساس قرارداد منعقده، متناسب با مدت و مبالغ سپرده‌های سرمایه‌گذاری و رعایت سهم منابع بانک به نسبت مدت و مبلغ در کل وجوده به کار گرفته شده در این عملیات، تقسیم خواهد شد.

ماده ۶-

بانک‌ها می‌توانند، به منظور جذب و تجهیز سپرده‌ها، روش‌های تشویقی ذیل را به کار گیرند.

- الف- اعطای جوائز غیر ثابت نقدی یا جنسی برای سپرده‌های قرض الحسن.
- ب- تخفیف و یا معافیت سپرده‌گذاران از جهت کارمزد و یا حق الوکاله.
- پ- دادن حق تقدم به سپرده‌گذاران برای استفاده از تسهیلات اعطایی بانکی در موارد مذکور در فصل سوم.

فصل سوم: تجهیز منابع پولی

-**ماده ۴**-

بانک‌ها می‌توانند تحت هر یک از عناوین ذیل به قبول سپرده مبادرت ورزند:

۱- سپرده جاری

۲- سپرده پسانداز

۳- سپرده سرمایه‌گذاری عام

۴- سپرده سرمایه‌گذاری خاص

تبصره: سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص به تناسب می‌توانند روزانه، ماهانه، فصلی، ششم‌ماهه، یکساله، دوساله، سه‌ساله، چهارساله و پنج‌ساله باشند. این سپرده‌ها می‌توانند به صورت گواهی سپرده با نام، بی‌نام، انتقال پذیر و غیرقابل انتقال باشند.

-**ماده ۵**-

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های جاری و پسانداز، رابطه قرض بدون بهره است، بانک‌ها در قبال این سپرده‌ها سودی نمی‌پردازن و مکلف به باز پرداخت اصل سپرده‌ها عنده‌المطالبه هستند.

-**ماده ۶**-

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام، رابطه وکالت عام است، بانک‌ها به عنوان وکیل سپرده‌گذاران، منابع سپرده‌های سرمایه‌گذاری را از طریق روش‌های مندرج در فصل

سوم این قانون، در فعالیت‌های سودآور به کار می‌گیرند. بانک‌ها می‌توانند اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری را تعهد و یا بیمه نمایند.

-۷- ماده

رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص، رابطه وکالت خاص است و بانک منابع این نوع سپرده‌ها را در فعالیت خاص به کار می‌گیرد.

-۸- ماده

منافع حاصل از به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص براساس قرارداد منعقده، متناسب با مدت و مبالغ سپرده‌های سرمایه‌گذاری و رعایت سهم منابع بانک به نسبت مدت و مبلغ در کل وجوده به کار گرفته شده در آن عملیات، پس از کسر حق الوکاله بانک، بین سپرده‌گذاران تقسیم خواهد شد.

-۹- ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور تجهیز بیشتر سپرده‌ها، از امتیازهای تشویقی ذیل استفاده کنند:

الف- اعطای جوايز غير ثابت نقدی یا جنسی برای سپرده‌های پسانداز.

ب- تخفیف و یا معافیت سپرده‌گذاران از پرداخت حق الوکاله و کارمزد خدمات بانکی.

ج- تخفیف در نرخ کارمزد و نرخ سود تسهیلات اعطایی برای سپرده گذاران.

د- اعطای حق تقدم به سپرده‌گذاران برای استفاده از تسهیلات و خدمات بانکی.

شرح تغییرات

تقسیم‌بندی سپرده‌ها در ماده ۳ فصل دوم قانون فعلی از چند جهت اشکال دارد.

۱- تقسیم سپرده‌ها به الف: سپرده‌های قرض‌الحسنه و ب: سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار، منطقی نیست. چون واژه قرض‌الحسنه اشاره به رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک دارد (نه نوع سپرده) و واژه سرمایه‌گذاری به نوع سپرده اشاره دارد و این دو در عرض هم نیستند.

۲- امروزه سپرده‌های سرمایه‌گذاری به دو گروه سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص و سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام، با رابطه حقوقی متفاوت و کارکردهای متفاوت تقسیم می‌شوند که قانون فعلی خالی از این تقسیم بندی است.

۳- سپرده‌های سرمایه‌گذاری، چه خاص چه عام، می‌تواند بدون شرط مدت، (کوتاه‌مدت و بلندمدت) طراحی شود در حالی که واژه «مدت‌دار» در قانون فعلی آنها را محدود کرده است.

برای رفع اشکالات فوق، ماده ۴ قانون پیشنهادی:

اولاً، از عناوین رایج سپرده‌ها استفاده کرده و رابطه حقوقی آنها را در مواد مربوط (مواد ۵ تا ۷) با شفافیت کامل مطرح کرده است،

ثانیاً، واژه «مدت‌دار» را از عنوان «سپرده سرمایه‌گذاری» حذف کرده است تا شامل سپرده‌های سرمایه‌گذاری روزانه نیز بشود.

ثالثاً، سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص را برای استفاده در پروژه‌های خاص اضافه کرده است. در نتیجه سپرده‌ها در بانک داری بدون ربا به چهار نوع سپرده‌های جاری، پسانداز، سرمایه‌گذاری عام و سرمایه‌گذاری خاص تقسیم می‌شوند و در تبصره ماده ۴ به گونه‌های مختلف سپرده‌های سرمایه‌گذاری تصریح شده است.

۴- مواد ۵ تا ۸ قانون پیشنهادی با بیانی شفاف، رابطه حقوقی فیما بین بانک و سپرده‌گذاران را تبیین کرده، حقوق و مسئولیت‌های متقابل را بر اساس ضوابط فقه اسلامی توضیح می‌دهد در قانون فعلی برخی از این مطالب یا نیامده و یا به صورت مبهم بیان شده است.

فصل سوم: تسهیلات اعطایی بانکی

-۷ ماده

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش فعالیت بخش‌های مختلف

تولیدی و بازرگانی و خدماتی قسمتی از سرمایه و یا منابع موردنیاز این بخش‌ها را به صورت مشارکت تأمین کنند.

-۸۵- ماده

بانک‌ها می‌توانند، در امور و یا طرح‌های تولیدی و عمرانی، مستقیماً به سرمایه‌گذاری مبادرت ورزند. برنامه اینگونه سرمایه‌گذاری‌ها باید در ضمن لایحه بودجه سالانه کل کشور به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد و نتیجه ارزیابی طرح حاکی از عدم زیان‌دهی باشد.

تبصره: بانک‌ها به هیچ وجه حق ندارند در تولید اشیاء تجملی و مصرفی غیر ضروری سرمایه‌گذاری کنند.

-۹- ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور بازرگانی، در چارچوب سیاست‌های بازرگانی دولت، منابع مالی لازم را براساس قرارداد مضاربه در اختیار مشتریان با اولویت دادن به تعاوی‌های قانونی قرار دهند.

تبصره: بانک‌ها در امر واردات مجاز به مضاربه با بخش خصوصی نیستند.

-۱۰- ماده

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم در گسترش امر مسکن با هماهنگی وزارت مسکن و شهرسازی، واحدهای مسکونی ارزان قیمت به منظور فروش اقساطی و یا جاره به شرط تملیک احداث نمایند.

تبصره: تملک زمین جهت احداث واحدهای مسکونی ارزان قیمت موضوع ماده ۱۰ توسط بانک‌ها با رعایت قانون اراضی شهری بلامانع است.

-۱۱- ماده

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور صنعت و معدن، کشاورزی و

خدمات، اموال منقول را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر خرید ومصرف و یا استفاده مستقیم مالی و یا اموال مورد درخواست خریداری نموده و با اخذتأمین به صورت اقساطی به مشتری بفروشند.

- ۱۲۵ ماده -

بانکها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور خدماتی، کشاورزی، صنعتی و معدنی، اموال منقول و غیر منقول را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام اجاره به شرط تملیک و استفاده خود، خریداری و به صورت اجاره به شرط تملیک به مشتری واگذار کنند.

- ۱۳۵ ماده -

بانکها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی به هر یک از عملیات ذیل مبادرت ورزند:

الف- مواد اولیه و لوازم یدکی مورد نیاز واحدهای تولیدی را بنا به درخواست این واحدها و تعهد آنها مبنی بر خرید و مصرف مواد اولیه و لوازم یدکی مورد درخواست، خریداری و به صورت نسیه به واحدهای مذکور بفروشند.

ب- آن قسم از تولیدات این واحدها را که سهلالبیع باشد بنا به درخواست آنها پیش خرید نمایید.

- ۱۴۵ ماده -

بانکها موظفند جهت تحقق اهداف بندهای ۲ و ۹ اصل ۴۳ قانون اساسی بخشی از منابع خود را از طریق قرضالحسنه به متقدیان اختصاص دهند. آییننامه اجرائی این ماده توسط بانک مرکزی تهییه و به تصویب هیأت دولت می‌رسد.

- ۱۵۵ ماده -

کلیه قراردادهایی که در اجرای مواد ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ این قانون مبادله می‌شود، به موجب

قراردادی که بین طرفین منعقد می‌شود، در حکم اسناد لازم‌الاجرا و تابع مفاد آیین‌نامه اجرایی اسناد رسمی است.

ماده ۱۵- اصلاحی (۱)

کلیه قراردادهایی که در اجرای این قانون مبادله شود، به موجب قراردادی که بین طرفین منعقد می‌شود در حکم اسناد رسمی بوده و در صورتی که طرفین در مفاد آن اختلافی نداشته باشند، لازم‌الاجرا بوده و تابع مفاد آیین‌نامه اجرایی اسناد رسمی می‌باشد.

آن دسته از معاملات مربوط به اموال غیرمنقول و اموال منقول که طبق قوانین و مقررات موضوعه باید در دفاتر اسناد رسمی انجام شوند کماکان طبق تشریفات مربوط انجام خواهد شد.

تبصره ۱: چنانچه در هر یک از موارد اعطای تسهیلات بانکی بیش از یک قرارداد بین بانک با مشتریان خود در دفتر اسناد رسمی تنظیم شود حقوق متعلقه اعم از هر نوع عوارض حق‌الثبت و نظائر آن نسبت به سند اول محاسبه و دریافت خواهد شد و در مورد قرارداد بعدی تعلق حقوق مذبور منوط به افزایش رقم مندرج در قراردادهای بعدی نسبت به رقم مذکور در قرارداد ماقبل آن است. در این صورت حقوق متعلقه اعم از هر نوع عوارض، حق‌الثبت و نظایر آن به استثنای حق التحریر باید به نسبت مابه التفاوت دو رقم فوق الذکر محاسبه و دریافت گردد. ملاک تشخیص ارتباط قراردادها اعلام بانک ذیربط می‌باشد.

تبصره ۲: در مواردی که وسایل نقلیه موتوری (ساخت کارخانجات داخلی یا وارداتی) مع‌الواسطه بانک‌ها از طریق اعطای تسهیلات بانکی به اشخاص منتقل می‌شود، بانک انتقال دهنده از لحاظ مقررات مالیات نقل و انتقال در حکم انتقال دهنده دست اول تلقی خواهد شد.

ماده ۱۶-

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش امور تولیدی، بازرگانی و خدماتی از عقد جuale استفاده کنند.

-۱۷ ماده-

بانک‌ها می‌توانند، اراضی مزروعی و یا باغاتی را که در اختیار و تصرف خود دارند به مزارعه و یا مساقات بدهنند.

ماده ۱۵ و تبصره‌های آن در جلسه مورخ ۱۳۶۵/۱۲/۲۸ مجلس شورای اسلامی به شرح فوق اصلاح گردید.

فصل سوم- تخصیص منابع پولی

-۱۰ ماده-

بانک‌ها می‌توانند منابع حاصل از سپرده‌ها و سایر منابع متعلق به بانک را به صورت مستقیم سرمایه‌گذاری کرده یا از طریق قراردادهای قرض‌الحسنه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تمليک، جماله، سلف، خرید دین، استصناع، صلح، مشارکت حقوقی، مشارکت مدنی، مضاربه، مزارعه و مساقات به شرح مواد زیر صرف اعطای تسهیلات کنند.

-۱۱ ماده-

بانک‌ها می‌توانند در امور زیربنایی و طرح‌های عمرانی و تولیدی مستقیماً سرمایه‌گذاری کنند.

-۱۲ ماده-

بانک‌هایی که سپرده جاری و پسانداز دارند، موظفند بخشی از منابع حاصل از این سپرده‌ها را جهت تحقق اهداف بندهای ۲ و ۹ اصل ۴۳ قانون اساسی، به متخاصیان وام قرض‌الحسنه بپردازنند.
تبصره: بانک‌ها می‌توانند به اندازه هزینه عملیات وام قرض‌الحسنه، از متخاصیان، کارمزدد ریافت کنند.

-۱۳ ماده-

بانک‌ها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کلیه کالاهای مورد نیاز متخاصیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او

مبنی بر خرید از بانک، خریداری نموده و با اخذ تأمین کافی به صورت اقساطی به وی بفروشند.

-۱۴ ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کالاهای سرمایه‌ای و بادوام مورد نیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام اجاره به شرط تملیک، خریداری و به صورت اجاره به شرط تملیک به وی واگذار کنند.

-۱۵ ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش بخش‌های تولیدی، خدماتی، رفاهی و بازرگانی، خدمات مورد نیاز متقاضیان را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام جualeه با بانک، از طریق قرارداد جualeه دریافت کرده و به صورت جualeه اقساطی به مشتریان واگذار کنند.

-۱۶ ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی، آن بخش از تولیدات این واحدهای را که سهل‌البیع باشد بنا به درخواست آنها پیش خرید (سلف) کنند.

-۱۷ ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی، استناد مالی مدتدار آنها را بعد از احرار واقعی بودن و بنا به درخواست مشتری خریداری (تنزیل) کنند.

-۱۸ ماده

بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، اجرای طرح‌ها و ساخت کالاهای مورد نیاز متقاضیان را بنا به درخواست

آنان بر اساس قرارداد استصناع متعهد شده سپس از طریق قرارداد استصناع دیگری به تولیدکنندگان سفارش ساخت دهند.

-۱۹-

بانکها می‌توانند به منظور گسترش بخش‌های صنعت، معدن، مسکن، کشاورزی و خدمات، کالاها و خدمات مورد نیاز مصرف کنندگان و بنگاه‌های اقتصادی را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر انجام قرارداد صلح با بانک، از طریق قرارداد صلح به دست آورده سپس به صورت صلح اقساطی به مشتریان واگذار کنند.

-۲۰-

بانکها می‌توانند، به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش فعالیت بخش‌های مختلف تولیدی و بازرگانی و خدماتی از سرمایه مورد نیاز این بخش‌ها را به صورت مشارکت مدنی یا مشارکت حقوقی (خرید سهام) تأمین کنند.

-۲۱-

بانکها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور بازرگانی، منابع مالی لازم را بر اساس قرارداد مضاربه در اختیار متقاضیان قرار دهند.

-۲۲-

بانکها می‌توانند به منظور گسترش فعالیت‌های کشاورزی، اراضی مزروعی و یا باغ‌ها را که در اختیار و تصرف خود دارند، به قرارداد مزارعه یا مساقات، در اختیار متقاضیان بگذارند.

-۲۳-

بانکها موظفند نسبت به استفاده کنندگان از تسهیلات بانکی که زودتر از سرسید، بدھی خود را می‌پردازنند، متناسب با مبلغ و مدت، در بدھی آنان تخفیف دهند.

-۲۴-

بانک‌ها می‌توانند به آن دسته از استفاده‌کنندگان تسهیلات که به صورت منظم و در سررسیدهای مقرر به تعهدات خود عمل می‌کنند، جایزه خوش حسابی بپردازند.

-۲۵-

بانک‌ها می‌توانند ضمن قرارداد تسهیلات، به صورت شرط ضمن عقد، گیرنده تسهیلات را متعهد کنند، در صورت نقض عهد و تخلف از پرداخت بهموقع، متناسب با مبلغ و مدت تخلف، وجه التزام (جريمه) بپردازد.

تبصره: استفاده‌کنندگان تسهیلات بانکی که به دلیل اعسار و ورشکستگی ناتوان از پرداخت بدھی شوند در صورت احراز ورشکستگی و اعسار، مشمول قانون اعسار و ورشکستگی خواهند بود.

-۲۶-

کلیه تسهیلات اعطایی بانک‌ها و همه نهادهای پولی اعتباری، بایستی در چهارچوب سیاست‌های اقتصادی دولت که از سوی بانک مرکزی ابلاغ می‌گردد، باشد.

-۲۷-

کلیه قراردادهایی که در اجرای این قانون مبادله می‌شود، به موجب قراردادی که بین طرفین منعقد می‌شود در حکم اسناد رسمی و در صورتی که طرفین در مفاد آن اختلافی نداشته باشند، لازم الاجراء و تابع مفاد آیین‌نامه اجرایی اسناد رسمی است.

تبصره ۱: آن دسته از معاملات مربوط به اموال غیرمنقول و اموال منقول که طبق قوانین و مقررات موضوعه باید در دفاتر اسناد رسمی انجام شوند، کماکان طبق تشریفات مربوطه انجام خواهد شد.

تبصره ۲: چنانچه در هریک از موارد اعطای تسهیلات بانکی بیش از یک قرارداد بین بانک با مشتریان خود در دفتر اسناد رسمی تنظیم شود حقوق متعلقه اعم از هر نوع عوارض حق‌الثبت و

نظائر آن نسبت به سند اول محاسبه و دریافت خواهد شد و در مورد قرارداد بعدی تعلق حقوق مزبور منوط به افزایش رقم مندرج در قراردادهای بعدی نسبت به رقم مذکور در قرارداد ماقبل آن است در این صورت حقوق متعلقه اعم از هر نوع عوارض، حق الثبت و نظایر آن به استثنای حق التحریر باید به نسبت مابه التفاوت دو رقم فوق الذکر محاسبه و دریافت شود. ملاک تشخیص ارتباط قراردادها اعلام بانک ذیربط خواهد بود.

تبصره ۳: در مواردی که وسایل نقلیه موتوری (ساخت کارخانجات داخلی یا وارداتی) مع الواسطه بانک‌ها، از طریق اعطای تسهیلات بانکی به اشخاص منتقل می‌گردد، بانک انتقال دهنده از لحاظ مقررات مالیات نقل و انتقال در حکم انتقال دهنده دست اول تلقی خواهد شد.

۲۰- نسبت به فصل سوم تغییرات زیر انجام گرفته است.

۱- عنوان فصل

عنوان فصل از «تسهیلات اعطایی بانکی» به «تخصیص منابع پولی» تغییر داده شده است تا، اولاً متناسب با عنوان فصل دوم باشد که «تجهیز منابع پولی» است و ثانیاً، شامل سرمایه‌گذاری مستقیم نیز شود، چون سرمایه‌گذاری مستقیم از سند اعطای تسهیلات نیست، اما از شیوه‌های تخصیص منابع پولی هست.

۲- قراردادها

قراردادهای خرید دین، صلح و استصناع که مطابق مشهور فقه شیعه مورد قبول بوده و می‌تواند کاربرد خوبی در بانک‌ها داشته باشد به این فصل اضافه شده است. با این توضیح که:

الف- قرارداد خرید دین از ابزارهای مالی است که شورای نگهبان با آن موافقت کرده و در بانکداری

بدون ربا نیز بر اساس آن عمل می‌شود، لکن در قانون عملیات بانکی بدون ربا فعلی نیست.

ب- قرارداد استصناع از جهت فقهی مجاز است و در بانک‌های بدون ربا کشورهای اسلامی کارکرد موفقی دارد و در قانون فعلی بانکداری بدون ربا نیامده است.

ج- در موارد زیادی به جهت عدم وجود ضوابط قراردادهای خاص، می‌توان از قرارداد صلح استفاده کرد که مورد تأیید فقهاء است و مناسب است به قانون بانکداری بدون ربا اضافه شود.

۲۰-۳- قراردادهای مورد استفاده برای اعطای تسهیلات با نظم منطقی چیده شده‌اند

به این صورت که در ماده ۱۰ به صورت اجمالی عنوانین آنها ذکر شده، سپس طی مواد ۱۲ تا ۲۲ به ترتیب ابتدا قرض‌الحسنه، بعد عقود مبادله‌ای و سپس عقود مشارکتی توضیح داده شده‌اند.

۲۰-۴- افزون بر ذکر عنوانین قراردادها

در مواد ۱۰ تا ۲۲ به ماهیت قرارداد، قلمرو قرارداد و کیفیت کاربرد آن در بانکداری اشاره شده است.

۲۰-۵- قانون فعلی به صورت پراکنده و بدون رعایت منطق خاص است:

قانون فعلی به صورت پراکنده و بدون رعایت منطق خاص در ذیل، یا تبصره مواد ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۴ به اشتراط برخی سیاست‌های دولت یا وزارت‌خانه خاص می‌پردازد و اعطای تسهیلات را مشروط به آن می‌کند، در حالی که اولاً اشتراط اعطای تسهیلات به رعایت سیاست‌های دولت، منحصر در آن موارد نیست و در اعطای هر نوع تسهیلات همه تسهیلات باید رعایت شود و ثانیاً، روش موجود موجب تکرار و عدم هماهنگی بین مواد شده است و ثالثاً، کیفیت ابلاغ سیاست‌های دولت به بانک‌ها مبهم است. برای اجتناب از این اشکالات در ماده ۲۷ پیشنهادی به صورت ضابطه کلی تصریح شده است که «کلیه تسهیلات اعطایی بانک‌ها و همه نهادهای پولی اعتباری بایستی در چهارچوب سیاست‌های اقتصادی دولت که از سوی بانک مرکزی ابلاغ می‌گردد، باشد».

۲۰-۶- مواد ۲۳ تا ۲۵ حالات مختلف پرداخت بدھی و تسویه حساب استفاده‌کنندگان تسهیلات و حقوق متقابل آنان و بانک را به شرح زیر بیان می‌کند: (که در قانون فعلی اصلاً نیامده است):

الف- کسانی که زودتر از سرسید اقدام به تسویه حساب یا پرداخت بدھی می‌کنند.

ب- کسانی که به صورت منظم و طبق زمانبندی عمل می‌کنند.

ج- کسانی که به دلیل اعسار یا ورشکستگی در پرداخت بدهی تأخیر می‌کنند.

د- کسانی که به دلیل تخلف و نقض عهد در پرداخت بدهی تأخیر می‌کنند.

اشتراط در لغت به معنای پیمان بستن و شرط کردن است و در اینجا منظور همان شرایط تحقق سیاست و یا انجام عملی است که باید مطابق شرایط صورت گیرد. در اینجا منظور آن است که شرط اعطای تسهیلات، رعایت دستورالعملها و مقررات و سیاست‌های دولت است.

۲۱- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا

فصل چهارم- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سیاست پولی

ماده ۱۸۵- بانک مرکزی ایران که از این پس بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نامیده می‌شود، در مورد شرکتهای دولتی که سهام آنها صدرصد متعلق به دولت نیست، فقط می‌تواند طبق عملیات مجاز در این قانون عمل کند.

-۱۹ ماده

سیاست اعتباری و تسهیلات اعطایی کوتاه‌مدت (یکساله) به پیشنهاد مجمع عمومی بانک مرکزی و تصویب هیأت دولت تعیین شده و سیاست اعتباری و تسهیلات کشورجهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم می‌شود.

-۲۰ ماده

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در حسن اجرای نظام پولی و اعتباری کشور می‌تواند با استفاده از ابزار ذیل، طبق آیین‌نامه ای که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد براساس ماده ۱۹، در امور پولی و بانکی دخالت و نظارت کند.

۱- تعیین حداقل و یا حداکثر نسبت سهم سود بانک‌ها در عملیات مشارکت و مضاربه، این نسبتها ممکن است در هر یک از رشته‌های مختلف متفاوت باشد.

۲- تعیین رشته‌های مختلف سرمایه‌گذاری و مشارکت در حدود سیاست‌های اقتصادی مصوب و تعیین حداقل نرخ سود احتمالی برای انتخاب طرحهای سرمایه‌گذاری و مشارکت حداقل نرخ سود احتمالی ممکن است در هر یک از رشته‌های مختلف متفاوت باشد.

۳- تعیین حداقل و حداکثر نسبت سود بانک‌ها در معاملات اقساطی و اجاره به شرط تملیک متناسب با قیمت تمام شده مورد معامله. این نسبت‌ها ممکن است در موارد مختلف متفاوت باشد.

۴- تعیین انواع و میزان حداقل و حداکثر کارمزد خدمات بانکی (مشروط بر اینکه بیش از هزینه کار انجام شده نباشد) و حق الوکاله به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری که توسط بانک‌ها دریافت می‌شود.

۵- تعیین نوع، میزان، حداقل و حداکثر امتیازات موضوع ماده ۶ و تعیین ضوابط تبلیغات برای بانک‌ها در این موارد.

۶- تعیین حداقل و حداکثر میزان مشارکت، مضاربه، سرمایه‌گذاری، اجاره به شرط تملیک، معاملات اقساطی، نسیه، سلف، مزارعه، مساقات، جuale و قرضالحسنه برای بانک‌ها و یا هر یک از آنها در هر یک از موارد و رشته‌های مختلف و نیز تعیین حداکثر تسهیلات اعطایی به هر مشتری.

فصل چهارم: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سیاست پولی

-۲۸-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جهت عمل به قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین‌نامه‌های مربوط که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، بر فعالیت‌های کلیه بانک‌ها، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرضالحسنه، شرکت‌های لیزینگ، تعاونی‌های اعتبار و سایر نهادهای پولی اعتباری نظارت می‌کند.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جهت حسن اجرای نظام پولی و اعتباری کشور می‌تواند با استفاده از ابزارهای ذیل، طبق آییننامه‌ای که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، در امور پولی و بانکی دخالت و بر آن نظارت کند.

- ۱- تعیین نرخ سپرده قانونی بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری نزد بانک مرکزی.
- ۲- تعیین نرخ تنزیل مجدد اسناد مالی واقعی تنزیل شده توسط بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری.
- ۳- عملیات بازار باز از طریق معاملات اوراق بهادار غیر ربوی.
- ۴- تعیین حداقل و یا حداکثر نرخ و سهم سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری.
- ۵- تعیین حداقل و یا حداکثر نرخ سود تسهیلات اعطایی در عقود مبادله‌ای با بازدهی معین مانند فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع و صلح.
- ۶- تعیین حداقل و یا حداکثر سهم سود تسهیلات اعطایی در عقود مشارکتی با بازدهی انتظاری مانند مشارکت مدنی، مضاربه، مزارعه و مساقات.
- ۷- تعیین حداقل یا حداکثر نرخ کارمزد تسهیلات قرضالحسنه مشروط بر این که بیش از هزینه عملیات نباشد.
- ۸- تعیین حداقل یا حداکثر نرخ حق‌الوکاله در به کارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری.
- ۹- تعیین نوع، میزان، حداقل و حداکثر امتیازات و جوايز اعطایی به سپرده‌ها و تعیین ضوابط تبلیغات برای بانک‌ها (موضوع ماده ۹).
- ۱۰- تعیین حداقل و حداکثر کارمزد انواع خدمات بانکی.
- ۱۱- تعیین حداقل و حداکثر میزان سرمایه‌گذاری مستقیم، قرضالحسنه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جuale، سلف، خرید دین، استصناع، صلح، مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، مزارعه و مساقات برای بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری.

۱۲- تعیین حداقل و حداکثر سهم هر یک از بخش‌های اقتصادی از تسهیلات اعطایی و نیز

تعیین حداکثر تسهیلات اعطایی به هر مشتری.

تبصره: تعیین نرخ‌ها، سهم‌ها، حداقل و حداکثرهای مطرح در بندهای این ماده، نسبت به انواع

سپرده‌ها، تسهیلات، خدمات و انواع بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری می‌تواند متفاوت باشد.

-۳۰ ماده-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با همه بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری و شرکت‌های دولتی

که سهام آنها صدرصد متعلق به دولت نیست، فقط می‌تواند براساس عملیات مجاز در این قانون

عمل کند.

-۳۱ ماده-

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است با تشکیل کمیته‌ای متشکل از فقهاء، حقوقدانان،

اقتصاددانان و کارشناسان عالی بانکداری، با اتخاذ تدابیر مناسب و با همکاری مراکز آموزشی و

پژوهشی به توسعه بانکداری بدون ربا و انطباق بیشتر آن با موازین شرعی و نیازهای جامعه کمک کند.

شرح تغییرات

۸- ماده ۲۸ قانون پیشنهادی، وظیفه نظارت بانک مرکزی را از جهت قلمرو و جهت نظارت به

صورت روشن تر تبیین می‌کند.

۹- ماده ۲۹ قانون پیشنهادی نسبت به ماده مشابه خود در قانون فعلی (ماده ۲۰) تغییراتی دارد.

۹-۱- برخی از ابزارهای سیاست پولی دارای جواز شرعی، وارد شده است مانند تغییر نرخ

سپرده قانونی، تغییر نرخ تنزیل مجدد و عملیات بازار باز از طریق خرید و فروش اوراق

بهادر غیر ربوی.

۹-۲- خیلی از ابزارها که در قانون فعلی به صورت مبهم بوده و محل اختلاف در سال‌های

اخیر واقع شده به صورت روشن بیان شده‌اند، مانند تعیین حداقل یا حداکثر نرخ‌ها و سهم‌ها.

۹-۳- از جهت نظم منطقی و به کارگیری اصطلاحات دقیق تر شده اند.

۱۰- ماده ۳۱ قانون پیشنهادی، بانک مرکزی را موظف می‌کند با استفاده از ابزارهای علمی و تحقیقاتی مناسب، زمینه توسعه علمی و اجرایی بانکداری بدون ربا در کشور فراهم کند و قانون فعلی از این مسؤولیت خالی است.

۲۲- قانون فعلی عملیات بانکی بدون ربا

فصل پنجم: متفرقه

-۲۱ ماده

بانک مرکزی با هر یک از بانک‌ها و نیز بانک‌ها با یکدیگر مجاز به انجام عملیات بانکی ربوی نیستند.

-۲۲ ماده

بانک‌ها می‌توانند با اجازه بانک مرکزی ایران با مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی، به عملیات مجاز بانکی مبادرت ورزند.

-۲۳ ماده

وجوه دریافتی تحت عنوان کارمزد و حق الوکاله از جمله درآمدهای بانک‌ها محسوب شده و قابل تقسیم بین سپرده‌گذاران نیستند.

-۲۴ ماده

معافیت از سود بازرگانی و یا معافیت‌های مالیاتی اعطایی طبق قانون به کارخانجات و مؤسسات تولیدی به بانک‌هایی که از لحاظ واردات و یا مالکیت جانشین کارخانجات و یا مؤسسات تولیدی می‌شوند نیز تعلق می‌گیرد.

-۲۵ ماده

واحدهایی که بانک‌ها در آنها مشارکت و یا سرمایه‌گذاری کرده باشند، تابع قانون تجارت خواهند بود، مگر اینکه مشمول قانون دیگری باشند.

-۲۶-

پس از تصویب این قانون، کلیه قوانین و مقررات مغایر لغو و اختیارات و وظایف مذکور در قانون پولی و بانکی کشور و لایحه قانونی اداره امور بانکها و متمم آن که در این قانون به مراجع ذیصلاح دیگری سپرده شده است از مراجع قبلی سلب می‌گردد.

-۲۷-

وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است آییننامه اجرایی این قانون را با پیشنهاد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تهیه و پس از تصویب هیأت دولت که تهیه و تصویب آن نباید بیش از ۴ ماه طول بکشد، به مرحله اجرا بگذارد.

قانون فوق مشتمل بر بیست و هفت ماده و چهار تبصره در جلسه روز سه شنبه هشتم شهریورماه یک هزار و سیصد و شصت و دو مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۲/۶/۱ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

رئیس مجلس شورای اسلامی - اکبر هاشمی

قانون پیشنهادی عملیات بانکی بدون ربا

فصل پنجم: متفرقه

- ۳۲ - ماده

هر یک از بانکها، مؤسسه‌های مالی اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه، شرکت‌های لیزینگ، تعاونی‌های اعتبار و سایر نهادهای پولی اعتباری در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا با رعایت سیاست‌های ابلاغ شده از سوی بانک مرکزی، الگویی متناسب با ماهیت خود طراحی کرده و از انواع سپرده‌ها و روش‌های تخصیص منابع مذکور در این قانون انتخاب و بعد از موافقت بانک مرکزی به اجرا می‌گذارند.

- ۳۳ - ماده

بانکها و مؤسسات پولی اعتباری می‌توانند با اجازه بانک مرکزی در مقابل دریافت کارمزد، انواع خدمات بانکی غیرربوی را ارائه کنند.

- ۳۴ - ماده

بانکها و کلیه نهادهای پولی اعتباری، مجاز به انجام عملیات بانکی ربوی با یکدیگر نیستند و می‌توانند با اجازه بانک مرکزی به انجام عملیات بانکی در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا، بپردازنند.

- ۳۵ - ماده

بانکها و نهادهای پولی اعتباری می‌توانند با اجازه بانک مرکزی، با مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی عملیات مجاز بانکی انجام دهند.

ماده ۳۶ - بانکها و نهادهای پولی و اعتباری می‌توانند با رعایت سیاست‌های دولت و ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از طریق عقود شرعی با بانکها و نهادهای پولی اعتباری سایر کشورها به ویژه بانک‌های بدون ربا روابط مالی داشته باشند.

-۳۷ ماده-

وجوه دریافتی تحت عنوان کارمزد و حق الوکاله جزو درآمدهای بانک‌ها و نهادهای پولی اعتباری بوده و از جمله درآمدهای قابل تقسیم بین سپرده‌گذاران نیست.

-۳۸ ماده-

معافیت از سود بازرگانی و یا معافیتهای اعطایی طبق قانون به کارخانجات و مؤسسات تولیدی به بانک‌هایی که از لحاظ فعالیت اقتصادی و یا مالکیت جانشین کارخانجات و یا مؤسسات تولیدی می‌شوند نیز تعلق می‌گیرد.

-۳۹ ماده-

واحدهایی که بانک‌ها و کلیه نهادهای پولی اعتباری در آنها مشارکت و یا سرمایه‌گذاری کرده باشند تابع قانون تجارت خواهند بود، مگر اینکه مشمول قانون دیگری باشند.

-۴۰ ماده-

روش‌های تجهیز و تخصیص منابع که در فصل دوم و سوم قانون آمده است، از باب ذکر مصاديق، قراردادهای شرعی می‌باشد، بانک‌ها و کلیه نهادهای پولی اعتباری می‌توانند با انجام مطالعات لازم، قراردادهای شرعی دیگری پیشنهاد کرده با موافقت بانک مرکزی و شورای نگهبان در معاملات بانکی به کار گیرند.

-۴۱ ماده-

پس از تصویب این قانون کلیه قوانین و مقررات مغایر لغو می‌شود.

-۴۲ ماده-

وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است آیین‌نامه اجرایی این قانون را با پیشنهاد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تهیه و پس از تصویب هیأت دولت که تهیه و تصویب آن نباید بیش از ماه طول بکشد به مرحله اجرا بگذارد.

شرح تغییرات:

۱۱- ماده ۳۶ قانون پیشنهادی

کیفیت ارتباط و تعامل بانکها و نهادهای پولی اعتباری ایران با بانکها و نهادهای پولی اعتباری سایر کشورها از جمله کشورهای اسلامی را تبیین می‌کند که قانون فعلی خالی از آن است.

۱۲- ماده ۴۰ قانون پیشنهادی

راهکار مطالعه و تحقیق برای تقویت و به روز کردن فعالیت‌های اساسی نظام بانکی (روش‌های تجهیز و تخصیص منابع پولی) را تعریف می‌کند که قانون فعلی خالی از آن است.

Abstract

Undoubtedly approving and executing the law of non-usury bank operations a few time after victory of revolution and elimination of usury from bank system was a great success for that time's law designers and bank authorities, this dose not mean that the work is finished and we accessed to a complete and perfect law but as all the human laws this law also needs more continuous study, modification and completion.

Now 23 years have passed from the law execution, it is convenient to criticize and investigate the law of bank operations then take necessary measures to modify and complete it. To do this, a committee which includes of professors who are familiar with economical, bank, legal and jurisprudence issues has been formed recently. In addition to investigating the problems and weakness of non-usury bank operations in Iran and classifying them this committee found that some problems and weaknesses are related to the law itself and it should be modified and completed, some of these problems are:

1. lack of a clear and applicable definition of bank, bank system, and the domain which is covered by the law
2. Lack of required capacity for designing the patterns which are proportional to all kinds of banks and other credit and money institutions.
3. Lack of required capacity for designing the patterns which are proportional to facility applicants and depositors' goals and interests.
4. Lack of tools of suitable money policy and ambiguity of the cases which are in the law.
5. Lack of guidelines for non-usury banks to communicate with other banks.
6. lack of suitable guidelines to research and develop the non-usury banking
7. Lack of suitable guidelines to supervise and control the bank in terms of religious affairs.

Wide studies were done on the other non-usury banks' patterns, regulation and laws to solve the above problems and finally a plan which is called "proposed plan of modification and completion of non-usury bank operations law" was supplied and this thesis which is a report of the mentioned plan has discussed all cases of non-usury bank operations.

Key words: usury, interest, law of non-usury bank operations, proposed law, description of changes.

منابع و مأخذ

- ۱- امام خمینی، روح الله. «تحریرالوسلیه»، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه، بی تا.
 - ۲- امیراصلانی، اسدالله. ۱۳۷۱. «مجموعه مقالات سومین سمینار بانکداری اسلامی». تهران.
 - ۳- بهمنی، محمود. ۱۳۷۴. «مجموعه مقالات ششمین سمینار بانکداری اسلامی» تهران.
 - ۴- عاملی، شیخ حر. «وسائل الشیعه». المکتبة الاسلامیة، تهران: ب یتا.
 - ۵- غنیزداد، موسی. ۱۳۸۴. «بهره یا ربا». تهران: نگاه معاصر.
 - ۶- «قانون عملیات بانکی بدون ربا». مصوب ۱۳۶۲. مجلس شورای اسلامی ایران.
 - ۷- مجلسی، محمدباقر. ۱۳۷۲. «بحار الانوار». تهران: المکتبة الاسلامیة.
 - ۸- مصباحی، غلامرضا. ۱۳۷۲. «مجموعه مقالات پنجمین سمینار بانکداری اسلامی». تهران.
 - ۹- موسویان، سیدعباس. ۱۳۸۲. «انواع بانک‌های بدون ربا»، فصلنامه تخصصی اقتصاد اسلامی.
 - ۱۰- «بانکداری اسلامی». ۱۳۸۱. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
 - ۱۱- هاشمی‌شاھروندی، سیدمحمد. ۱۳۷۰. «دومین سمینار بانکداری اسلامی».
 - ۱۲- تهران: مؤسسه عالی بانکداری ایران.
 - ۱۳- هدایتی، سیدعلی اصغر ر. شهریور ۱۳۸۳. «آسیب شناسی نظام بانکی در دو دهه بانکداری بدون ربا». مجموعه مقالات پانزدهمین همایش بانکداری اسلامی صص ۵۴۵۰۹
- 14- Banna Razavi, Mehdi. "Modeling an Islamic Economic System: An Interaction Delivery Matrix and Boolean Diagraph Approach". PH.D. Dissertation, University of Nebraska- Lincoln, Nebraska; A Classified Bibliography on Islamic Economics, Islamic Research Dept. Mashhad, IRA, Sept.1989, p.36.